

**PENAUNGAN: UMNO KELANTAN DAN PENERUSAN
KEPEMIMPINAN BANGSAWAN**

3.1 Pengenalan

Perbincangan sehingga kini jelas menunjukkan bahawa UMNO Kelantan mempunyai hubungan yang erat dengan kepemimpinan bangsawan. Pengalaman yang telah dilalui oleh orang-orang Melayu dan parti itu dalam usaha mereka menghadapi *Malayan Union*, secara langsung, telah mengesahkan perhubungan tersebut. Akibatnya, sungguhpun UMNO telah muncul sebagai sebuah organisasi politik moden massa Melayu, namun disebabkan kepemimpinannya telah dikuasai oleh golongan bangsawan (ataupun elit neo-tradisional Melayu)¹, maka parti itu terus kekal dengan imejnya sebagai sebuah parti feudal Melayu.

Kepentingan golongan bangsawan ini menjadi kian terserlah apabila UMNO Kelantan pada tahap awal perkembangannya telah berhadapan dengan situasi yang boleh melemahkan perjuangannya, terutama dalam usaha untuk menguasai dan membentuk kerajaan di peringkat negeri. Dalam tempoh tersebut, UMNO tidak sahaja berhadapan dengan pengaruh Parti Negara dan PAS, tetapi ia juga mengalami krisis dalaman. Justeru, setiap pihak di dalam parti itu percaya bahawa

kepemimpinan bangsawan, melalui peranannya sebagai penaung simbolik, mampu melahirkan suasana perpaduan di dalam parti, serta menarik minat orang-orang Melayu terhadap organisasi tersebut.

3.2 Asas Dan Penerusan Kepemimpinan Bangsawan

3.2.1 Cabaran dan Perpecahan Awal Dalam Kepemimpinan UMNO

Semenjak penubuhannya pada tahun 1946 hingga 1950, UMNO Kelantan telah melalui perkembangan yang agak memberangsangkan. Bermula dengan kepemimpinan Tengku Panglima Raja, Tengku Ahmad Tengku Abdul Ghafar dan kemudiannya Tengku Mahmud Mahyidin,² UMNO dalam jangkamasa tersebut telah berkembang keseluruh jajahan di negeri itu. Pada tahun 1948, jumlah keahlian UMNO Kelantan telah dianggarkan seramai 2,345 orang.³ Di setiap jajahan ini, UMNO telah diketuai oleh golongan bangsawan-pentadbir Melayu. Mereka ini lazimnya terdiri daripada Pegawai Daerah (D.O) ataupun Penolong Pegawai Daerah (A.D.O). Oleh itu, apabila golongan ini terlibat dengan UMNO, maka kakitangan kerajaan "di bawah" mereka, seperti penggawa dan penghulu juga turut terlibat.⁴

Jadi dalam jangkamasa itu, keaktifan UMNO di setiap jajahan banyak ditentukan oleh darjah

keterlibatan para pembesar Melayu tersebut. Namun begitu, disebabkan dalam jangkawaktu itu UMNO tidak berhadapan dengan sebarang isu dan masalah yang boleh menjelaskan kestabilannya, serta tidak pula memerlukan keterlibatan golongan massa, maka perjumpaan-perjumpaan parti yang diadakan dari masa ke masa lebih merupakan pertemuan sosial golongan bangsawan sahaja.⁵ Walau bagaimanapun, selepas tahun 1950, keadaan ini telah mengalami perubahan bilamana UMNO tidak lagi menjadi saluran politik utama orang-orang Melayu.

Tindakan Dato' Onn Jaafar (bekas Yang Dipertua UMNO Malaya) meninggalkan parti itu, dan menubuhkan Parti Kemerdekaan Malaya (kemudiannya Parti Negara) telah memberikan kesan yang besar kepada UMNO Kelantan yang selama ini berada di bawah pengaruh kepemimpinan bangsawan. Ekoran daripada tindakan Dato' Onn itu, sebilangan besar golongan bangsawan-pentadbir telah turut meninggalkan UMNO, dan berjuang bersama-sama beliau di dalam parti barunya.⁶ Salah seorang tokoh penting UMNO Kelantan yang telah mengikuti jejak langkah Dato' Onn itu ialah Dato' Nik Ahmed Kamil, yang pada ketika itu merupakan Menteri Besar Kelantan yang berpengaruh.

Lanjutan daripada keadaan ini, UMNO Kelantan tidak sekadar kehilangan pemimpinnya, malahan jentera

parti itu turut dibawa bersama oleh pemimpin tersebut. Mereka yang selama ini telah menggerakkan jentera UMNO di pelbagai peringkat, tiba-tiba sahaja telah berubah menjadi tenaga penting Parti Negara di Kelantan. Golongan ini tidak sahaja terdiri daripada para bangsawan-pentadbir, tetapi ia juga meliputi para penggawa dan penghulu.⁷ Adalah "diperdayai" dengan arahan Dato' Nik Ahmed Kamil, para penghulu dan penggawa telah diminta supaya "menghasut" orang ramai agar memberikan sokongan mereka kepada Parti Negara.⁸

Walaupun pada ketika itu sudahpun wujud undang-undang yang melarang kakitangan kerajaan daripada bergiat secara aktif dalam politik, tetapi peraturan ini agak longgar kepada para penyokong Parti Negara. Hal ini diperdayai berkaitan rapat dengan sikap British sendiri yang menganggap parti tersebut sebagai "pro-Inggeris". Tambahan pula, Datuk Nik Ahmed Kamil mempunyai perhubungan yang rapat dengan penasihat Inggeris di Kelantan.⁹ Akibatnya, UMNO yang wujud di setiap jajahan, daerah dan mukim dengan sendirinya telah lumpuh, malahan ada yang menganggapnya telah "mati".¹⁰

Melalui kepemimpinan bangsawan, Parti Negara "dijangkakan" tidak menghadapi sebarang masalah dalam usahanya mendapatkan sokongan orang-orang Melayu

Kelantan, serta diterima sebagai penaung mereka yang baru.¹¹ Ini memandangkan golongan bangsawan-pentadbir yang memimpin parti Negara itu telahpun diterima sebagai penaung, sewaktu golongan tersebut berada di dalam UMNO dahulu. Tambahan pula, dalam usaha memenangi hati orang-orang Melayu ini, Parti Negara telah berjaya memperlihatkan sikap konservatisme kekananannya¹² yang secocok dengan jiwa masyarakat Melayu.

3.2.2 Pemulihan UMNO Kelantan

Perkembangan politik yang berlaku di Kelantan itu telah menimbulkan keimbangan yang agak ketara di kalangan pucuk pimpinan UMNO di peringkat pusat, khususnya Tunku Abdul Rahman yang baru sahaja mengambil alih kepemimpinan parti daripada Dato' Onn Jaafar.¹³ Oleh itu, demi untuk memastikan Kelantan berada di bawah pengaruh UMNO, maka UMNO Pusat tidak mempunyai banyak pilihan selain daripada mengambil tindakan untuk memulihkan kembali UMNO Kelantan yang sedang tenat itu.¹⁴ Tekanan menjadi semakin bertambah kuat apabila Parti Islam SeTanah Melayu (PAS) yang ditubuhkan oleh golongan agama telah bertapak di negeri tersebut.¹⁵

Dilihat daripada aspek kepemimpinan, UMNO Kelantan pada ketika itu sedang dihimpit oleh dua kuasa (forces) yang berpengaruh dalam kehidupan politik dan

berorganisasi di kalangan orang-orang Melayu. Dari satu segi, UMNO Kelantan terpaksa berhadapan dengan kepemimpinan bangsawan yang terdapat di dalam Parti Negara. Manakala, pada ketika yang sama, UMNO Kelantan juga terpaksa berhadapan dengan kepemimpinan agama yang berada di dalam PAS.

Walaupun kedua-dua corak kepemimpinan ini diwakili oleh mereka yang berbeza dari segi personaliti dan latarbelakang pendidikan, namun asas sosialnya tetap sama, iaitu status mereka di dalam masyarakat. Ini merupakan faktor yang telah "melayakkan" mereka mendapat penghormatan yang tinggi daripada orang-orang Melayu. Oleh yang demikian, berasaskan kepada corak kepemimpinan yang wujud itu, maka tugas memulih dan mengaktifkan kembali UMNO (sekitar tahun-tahun 1953-54) mempunyai pertalian yang rapat dengan corak kepemimpinan yang bakal diambil oleh parti itu sendiri.

Bagi mereka yang setia dengan UMNO Kelantan pada ketika itu, kepemimpinan yang hendak diwujudkan itu mestilah mampu menarik minat dan sokongan orang-orang Melayu terhadap parti tersebut.¹⁶ Maka itu, dalam memenuhi tuntutan ini, pihak UMNO Kelantan telah berhadapan dengan dua alternatif iaitu sama ada ia mengambil bentuk kepemimpinan PAS, ataupun memilih dan

meneruskan kepemimpinan bangsawan seperti yang terdapat di dalam Parti Negara.¹⁷

Agak sukar bagi UMNO Kelantan untuk memilih bentuk kepemimpinan parti Islam, walaupun kepemimpinan agama ini dirasakan mempunyai tarikan politik yang kuat, dan mampu untuk menarik minat rakyat Kelantan agar mendekatinya. Kepemimpinan jenis ini tetap dilihat tidak selari dengan UMNO yang diasaskan kepada faham kebangsaan Melayu, sementara faktor kebangsawanan pula menjadi sebahagian daripada unsur pentingnya. Justeru, jalan terbuka yang ada pada UMNO ialah dengan memilih corak kepemimpinan sepertimana yang terdapat di dalam Parti Negara.¹⁸

Walau bagaimanapun, melaksanakan keinginan untuk menggerakkan kembali UMNO Kelantan melalui pengisian kepemimpinan bangsawan bukanlah suatu tugas yang mudah. Ini kerana, sepertimana yang telah dinyatakan, sebilangan besar golongan bangsawan Melayu pada ketika itu sudahpun berada di dalam Parti Negara. Malahan, jentera UMNO sendiri (yang dikuasainya itu) telah turut juga dibawa bersama-sama ke dalam parti tersebut. Oleh yang demikian, pada peringkat awal pemulihan UMNO ini, kepemimpinan UMNO pusat (yang terlibat dengan tindakan itu) terpaksa "melupakan" buat

sementara waktu hasrat mereka untuk membolehkan UMNO Kelantan diterajui oleh kepemimpinan bangsawan.

Sebaliknya, tumpuan telah diberikan kepada usaha untuk mewujud dan menggerakkan "jentera" UMNO Kelantan terlebih dahulu, agar parti tersebut berpeluang menyertai (serta memenangi) Pilihanraya 1955, di samping berusaha menubuhkan sebuah kerajaan sendiri (self-government) di peringkat Persekutuan. Ini di anggap lebih penting memandangkan negara sedang menuju ke arah kemerdekaan. Maka itu, bagi memenuhi hasrat ini, Tunku Abdul Rahman Putra (yang Dipertua UMNO Malaya) telah mengambil tindakan untuk mendekati golongan terpelajar Melayu (yang berpusat di bandar Kota Bharu), yang juga merupakan "golongan menengah Melayu"¹⁹ pada ketika itu supaya "menghidupkan kembali" UMNO Kelantan. Bagi memenuhi hasrat tersebut, beliau telah menghantar dua orang aktivis UMNO yang terkemuka iaitu Syed Jaafar Albar dan Sardon Jubir menemui para pemimpin Gabungan Persekutuan Pemuda Melayu Kelantan (GPPMK), serta memujuk mereka agar membubarkan pertubuhan yang didokonginya itu, dan digantikan dengan UMNO.²⁰

Tindakan ini secara langsung "kelihatan" bertentangan dengan hasrat sekumpulan ahli UMNO Kelantan sendiri, khususnya dari bahagian Kota Bharu.

Kumpulan ini lebih merasakan bahawa organisasi dan jentera UMNO Kelantan boleh diaktif dan "dihidupkan kembali" melalui pertubuhan Persekutuan Persetiaan Melayu Kelantan (PPMK). Dengan menggunakan jentera PPMK itu, kumpulan ini yakin bahawa UMNO boleh digerakkan semula, serta mampu mendapat sokongan daripada orang-orang Melayu di negeri itu. Manakala daripada segi kepemimpinan pula, mereka merasakan kepemimpinan bangsawan dapat diteruskan kembali melalui perlantikan Dato' Nik Ahmed Kamil (yang telahpun keluar dari UMNO), sekiranya beliau dapat dipujuk agar menyertai semula UMNO, serta menerima jawatan ketua parti itu (lihat Lampiran I).

Walau bagaimanapun, "perbezaan pendapat" ini tidak pula sampai menjadikan hasrat untuk "menghidupkan kembali" UMNO Kelantan. Melalui pendekatan kepemimpinan UMNO di peringkat pusat, kepemimpinan GPPMK "nampaknya" telah bersetuju dengan idea yang dikemukakan oleh tokoh UMNO yang datang menemui mereka itu.²¹ Hasilnya, UMNO Kelantan telah berjaya dipulihkan semula pada tahun 1953. Disebabkan UMNO yang baru dipulihkan itu berpusat di bandar Kota Bharu, maka UMNO Kelantan lebih dikenali sebagai UMNO Kota Bharu.²² Di antara tokoh-tokoh penting GPPMK yang bergerak cergas di dalam UMNO pada ketika itu ialah Nik Hassan Nik Yahya, Nik Mohd Amin Ali, Majid

Tahir, Hamzah Ghani, Yusoff Zaki Yaacob, Abu Bakar Al-Ahmadi, dan Rahman Akib.²³ Kepemimpinan mereka ini ternyata telah diterima oleh masyarakat Melayu di bandar Kota Bharu. Melalui Pilihanraya Majlis Perbandaran Kota Bharu yang telah diadakan pada Julai 1953, enam daripada sembilan kerusi yang dipertandingkan itu telah dimenangi oleh tokoh-tokoh GPPMK tadi.²⁴ (Lihat Lampiran II dan III).

Namun begitu, "perubahan kepemimpinan" yang berlaku sewaktu UMNO berada di tahap pemulihan ini gagal bertahan lama. Tiada seorang pun tokoh-tokoh GPPMK ini yang bersedia untuk memimpin dan mengetuai perjuangan UMNO Kelantan dalam jangkamasa yang panjang. Mereka telah hilang keyakinan diri bila "berbicara" tentang siapa yang seharusnya mengetuai kepemimpinan parti itu.²⁵ Sungguhpun mereka ini merupakan golongan terpelajar Melayu, namun pemikiran politiknya masih terikat dengan "sindrom" kebangsawan, yakni mereka masih gagal untuk membebaskan diri masing-masing daripada psikologi feudal. Bagi mereka, kepemimpinan seharusnya datang daripada golongan bangsawan. Hanya melalui kepemimpinan ini sahaja, UMNO mampu menarik simpati dan sokongan orang-orang Melayu terhadapnya, terutama daripada kalangan mereka yang tinggal di kawasan luar bandar.²⁶

Setiap orang merasakan diri masing-masing tidak mempunyai sebarang kemampuan dan keupayaan untuk memimpin parti itu di peringkat negeri. Walaupun mereka merupakan golongan terpelajar, namun masing-masing menyedari bahawa mereka berasal daripada rakyat bawahan. Pendidikan yang perolehnya itu hanya mampu memberikan mereka peluang pekerjaan sebagai kerani sahaja (dalam jentera pentadbiran awam negeri) ataupun sebagai peniaga kecil di bandar Kota Bharu. Adalah jelas perasaan rendah diri itu telah menghambat cita-cita politik mereka, berbanding dengan golongan bangsawan yang telahpun bertapak kukuh di dalam pentadbiran awam negeri Kelantan .

Dengan berdasarkan kepada kekurangan yang berbentuk psikologikal ini, golongan terpelajar Melayu itu beranggapan bahawa mereka tidak memiliki sebarang sumber daya utama, khususnya yang berbentuk *intangible* yang boleh dijadikan aset bagi mengukuhkan kedudukan UMNO Kelantan.²⁷ Jadi, apa yang tersirat disebalik tuntutan psikologi feudal golongan terpelajar Melayu ini ialah UMNO tidak sekadar mahu "berketuakan" golongan bangsawan Melayu, tetapi UMNO juga memerlukan seseorang tokoh dan pemimpin yang mampu berperanan sebagai penaung politik simbolik. Bagi mereka, pemimpin berkenaan haruslah mampu menjadi suatu simbol yang

dapat menarik sokongan orang-orang Melayu kepada parti itu.

Dalam memenuhi tuntutan ini, kredibiliti, keupayaan dan kemampuan sebenar seseorang tokoh bangsawan itu (sebagai pemimpin politik) bukanlah merupakan suatu kriteria utama yang harus diambil-kira di dalam proses perlantikannya sebagai pemimpin utama UMNO Kelantan.²⁸ Sebaliknya, golongan terpelajar Melayu itu hanya melihat, serta mengharapkan kewibawaan tradisional, dan kewibawaan legal-rasional yang dimiliki oleh golongan bangsawan (hasil daripada kedudukan penting mereka di dalam struktur masyarakat dan pentadbiran awam negeri) dapat melahirkan suatu bentuk pertukaran psikologi dengan majoriti orang-orang Melayu di peringkat bawahan.²⁹

Pada tanggapan golongan terpelajar Melayu ini, apabila seseorang tokoh itu di terima sebagai penaung (sekalipun di peringkat emosi dan psikologi sahaja), maka ia juga turut diterima sebagai pemimpin. Justeru, golongan ini percaya bahawa UMNO sebagai sebuah pertubuhan kebangsaan Melayu juga akan diterima sebagai "penaung" (kepada kepentingan Melayu) sekiranya ia di pimpin oleh golongan bangsawan Melayu.³⁰ Dengan itu, berdasarkan kepada keyakinan ini, golongan terpelajar Melayu yang "menguasai" UMNO pada ketika itu tidak

mengambil kesempatan untuk menonjolkan diri masing-masing sebagai pemimpin utama UMNO Kelantan. Bagi mereka "pertukaran psikologi", sepetimana yang difikirkannya itu, merupakan suatu kriteria yang penting dalam menjamin kelangsungan hidup UMNO Kelantan. Maka itu, golongan terpelajar ini tidak melihat perubahan kepemimpinan sebagai suatu keperluan dalam usaha pemulihan UMNO di negeri itu.

3.3 Kejayaan Dan Kegagalan Kepemimpinan Bangsawan

3.3.1 Kepemimpinan Dato' Ismail Mahmud (Dato' Bentara Kiri)

Ekoran daripada beberapa perkiraan yang disebutkan itu, dan ditambah pula dengan sikap pihak kepemimpinan UMNO pusat yang tidak menunjukkan minat untuk campurtangan dalam soal pemilihan dan perlantikan Ketua UMNO Kelantan, maka kepemimpinan UMNO di negeri itu telah dibentuk sepetimana yang telah dirancangkan oleh golongan terpelajar Melayu tersebut. Dalam kemelut mencari seorang pemimpin bangsawan untuk menerajui kepemimpinan parti itu, maka Che Ismail Mahmud, bekas Penolong Pegawai Jajahan I (1st Assistant District Officer) Pasir Putih, yang pada ketika itu menjadi Setiausaha Sulit kepada Tengku Mahkota Kelantan (Lihat Lampiran IV) telah dipilih untuk mengetuai UMNO Kelantan.³¹

Melalui kepemimpinan beliau (yang kemudiannya dilantik sebagai Ketua Jajahan Kota Bharu), serta ketokohnya sebagai seorang bangsawan-pentadbir yang berasal daripada golongan elit neo-tradisional, UMNO diharapkan mampu berhadapan dengan parti-parti politik Melayu yang menjadi saingannya. Pihak UMNO Kelantan menaruh harapan yang tinggi kepada beliau, (yang kemudiannya bergelar Dato'), agar parti itu berpeluang membentuk kerajaan di peringkat Negeri melalui Pilihanraya 1955, di samping membantu UMNO Pusat menubuhkan kerajaan yang kuat di peringkat Persekutuan. Dalam hal ini, isu kemerdekaan (yang menjadi bahan kempen utama pada ketika itu) diharapkan dapat membantu kepemimpinan Dato' Ismail Mahmud untuk mencapai matlamat perjuangan UMNO itu.³²

Ketokohan Dato' Ismail Mahmud ini telah dilihat oleh golongan terpelajar Melayu tadi setanding dengan ketokohan Dato' Nik Ahmed Kamil (Menteri Besar Kelantan). Kedua-duanya merupakan saudara sepupu, dan masing-masing berasal daripada kawasan Atas Banggol yang terkenal dengan perkampungan elit neo-tradisional Melayu.³³ Selain berada di suatu kedudukan yang penting di dalam pentadbiran awam negeri, kedua-dua tokoh ini turut berada di hierarki yang utama di dalam struktur pembesar Melayu negeri. Kedua-duanya merupakan Dato' bergelar, iaitu Dato' Sri Setia Raja menjadi

milik Dato' Nik Ahmed Kamil, manakala Dato' Ismail Mahmud pula lebih dikenali sebagai Dato' Bentara Kiri.

Melalui penganugerahan diraja ini, ia dengan jelasnya menggambarkan kekananan mereka di dalam struktur pentadbiran negeri yang berada di bawah kawalan Sultan Kelantan. Ini sekali gus memperlihatkan kepada masyarakat umum betapa kedua-duanya mempunyai hubungan rapat dengan institusi istana dan baginda sultan sendiri. Oleh itu, bagi masyarakat Melayu pramerdeka yang masih lagi tebal dengan psikologi feudal, maka pemilik gelaran tersebut sentiasa dilihat sebagai "orang raja". Ini sekali gus pula telah menimbulkan persepsi di kalangan mereka bahawa para pembesar negeri merupakan mereka yang "memiliki" kewibawaan tradisional. Maka itu, pembesar-pembesar tersebut perlulah dihormati, dimuliakan, serta diberikan penghormatan yang tinggi.

Apa yang tersirat daripada persamaan kedua-dua tokoh yang terlibat ini, ia secara jelas memperlihatkan bahawa golongan terpelajar Melayu dalam UMNO begitu yakin bahawa status sosial (serta kewibawaan tradisional) yang ada pada diri Dato' Ismail Mahmud itu merupakan suatu sumber daya utama (yang berbentuk *intangible goods*) yang mampu menyaingi ketokohan Dato' Nik Ahmed Kamil dan Parti Negara yang menjadi saingan

terdekat kepada UMNO Kelantan pada ketika itu. Selain itu, golongan terpelajar Melayu juga berharap penglibatan Dato' Ismail Mahmud ini dapat "menggambarkan" kepada masyarakat Melayu Kelantan bahawa UMNO yang baru aktif itu juga turut diterima oleh golongan bangsawan Kelantan, dan tidak semua pembesar Melayu menyokong Parti Negara.

Walaupun pada zahirnya Parti Negara "kelihatan" kuat dan berpengaruh, namun disebabkan UMNO Kelantan berjaya menonjolkan imej kepemimpinannya setanding dengan kepemimpinan Parti Negara, maka pihak UMNO berharap masyarakat Melayu Kelantan masih bersedia untuk terus bernaung di bawah kepemimpinan UMNO.³⁴ Akibatnya, Parti Negara Kelantan yang dipimpin oleh Dato' Nik Ahmed Kamil berada dalam keadaan yang cukup tertekan, walaupun jenteranya "kelihatan" jauh lebih kuat dan berpengaruh daripada jentera UMNO. Tambahan pula menjelang Pilihanraya 1955, UMNO telah berjaya memanipulasikan isu kemerdekaan negara (dalam kempen pilihanraya) sebagai suatu usaha untuk mendapatkan sokongan para pengundi.

Berbeza dengan UMNO, kepemimpinan Parti Negara Kelantan tidak sahaja didokongi oleh sebilangan besar para bangsawan-pentadbir negeri, tetapi juga turut disokong oleh hampir kesemua jentera kerajaan. Di

kawasan-kawasan luar bandar, institusi penggawa dan penghulu merupakan agen politik yang paling aktif menyebarkan pengaruh parti itu.³⁵ Sebagai perantara yang menghubungkan masyarakat desa dengan pentadbiran kerajaan di bandar, golongan ini mempunyai peluang yang lebih untuk mendekatkan orang-orang Melayu dengan Parti Negara.³⁶ Oleh itu, bagi mempastikan sokongan masyarakat Melayu Kelantan berpihak kepada UMNO, Dato' Ismail Mahmud telah berusaha menonjolkan UMNO yang dipimpinnya itu sebagai wadah politik terbaik bagi orang-orang Melayu untuk mempertahankan kesucian dan kemuliaan agama, bangsa dan negara (lihat Lampiran V).

Malangnya, belumpun sempat tindakannya itu "disempurnakan", beliau "tepaksa" pula meletakkan jawatannya sebagai Ketua UMNO, dan ini sekali gus telah menamatkan peranan yang dijangkakan daripadanya sebagai penaung politik simbolik. Hal ini disebabkan oleh undang-undang negara yang tidak membenarkan beliau, sebagai pegawai kerajaan, bergerak aktif di dalam politik berparti,³⁷ (lihat Lampiran VI). Walau bagaimanapun, menjelang Pilihanraya 1955, UMNO di bawah kepemimpinannya telah berkembang pesat di Kota Bharu, Pasir Putih dan Tumpat (lihat Lampiran VII). Malahan, UMNO juga telahpun bersedia untuk menghadapi "kemaraan" Parti Negara di mana mana para pemimpinnya telah "dikecualikan" daripada undang-undang berpolitik tadi.

3.3.2 Kepemimpinan Tengku Indra Petra (Tengku Besar Indra)

Pengunduran Dato' Ismail Mahmud tidak pula bermakna berakhirnya pengaruh golongan bangsawan ke atas UMNO Kelantan. Walaupun kekosongan yang ditinggalkan oleh beliau boleh dipenuhi oleh mana-mana tokoh pemuda daripada kalangan golongan terpelajar Melayu (yang berkuasa ke atas jentera parti), namun tiada seorang pun daripada mereka yang telah menunjukkan minat untuk mengisi jawatan tersebut. Mereka masih lagi mengharapkan seorang tokoh daripada kalangan elit neotradisional Melayu akan muncul, serta bersedia untuk mengetuai UMNO di peringkat negeri, dan seterusnya melaksanakan peranan sosial yang dijangkakan daripadanya, iaitu sebagai penaung politik simbolik.³⁸

Dalam keadaan terumbang-ambing ini, UMNO Kelantan agak berasib baik kerana Tengku Indra Petra (Tengku Besar Indra),³⁹ telah menunjukkan minatnya untuk berkecimpung di dalam politik, serta bersedia pula untuk memimpin UMNO Kelantan.⁴⁰ Sungguhpun kemampuannya sebagai seorang pemimpin diragui, dan keperibadiannya pula "mungkin" boleh menjelaskan nama baik UMNO, namun kehadiran Tengku Indra Petra telah diterima dengan penuh kegembiraan oleh golongan terpelajar Melayu tadi.⁴¹ Sehubungan dengan ini, kewibawaan tradisional dan status sosial yang pada

dirinya merupakan dua unsur utama yang telah melayakkan beliau memimpin UMNO Kelantan pada ketika itu. Sebelum terlibat secara aktif di dalam politik, beliau merupakan pewaris takhta Kerajaan Kelantan, melalui jawatannya sebagai Raja Muda.⁴²

Dengan kehadiran Tengku Indra Petra ini, ia telah memudahkan golongan terpelajar Melayu mendekatkan UMNO dengan masyarakat Melayu, khususnya di kawasan luar bandar, dan seterusnya menyaingi pengaruh Parti Negara dan kepemimpinan Dato' Nik Ahmed Kamil.⁴³ Ini kerana ke mana-mana sahaja mereka pergi untuk menerangkan perjuangan UMNO, nama Tengku Indra Petra, bekas Raja Muda Kelantan itu (yang kemudiannya bergelar Tengku Besar Indra) telah ditonjolkan sebagai satu daya tarikan, agar rakyat memberikan sokongannya kepada UMNO.⁴⁴ Sikap "rendah diri" dan perasaan "malu mata" terhadap golongan bangsawan lazimnya boleh mendorong mereka menyokong parti tersebut. Bilangan yang menghadiri majlis penerangan UMNO juga lazimnya bertambah bila Tengku Indra Petra "mencemarkan duli" menghadiri perjumpaan yang diadakan itu. Maka itu, manfaat psikologi inilah yang diharapkan oleh golongan terpelajar Melayu melalui kepemimpinan Tengku Indra Petra, di mana tugas ini tidak sempat dilaksanakan sepenuhnya oleh Dato' Ismail Mahmud.

Akhirnya, menjelang Pilihanraya 1955, semua bahagian UMNO (yang wujud di setiap jajahan) telah dapat diaktifkan kembali.⁴⁵ Malahan, beberapa kawasan baru juga telah muncul hasil daripada pembahagian semula bahagian pilihanraya yang sedia ada. Pada awal tahun 1960-an, sepuluh bahagian UMNO telah wujud di seluruh negeri Kelantan. Dalam masa yang sama, UMNO Kelantan juga turut menyaksikan pertambahan ahli yang amat membanggakan. Pada tahun 1955, jumlah ahlinya dipercayai seramai 2,253 orang, dan pada tahun 1961 pula, keahliannya telah meningkat kepada 11,453 orang. Namun begitu terdapat juga dakwaan bahawa ahli-ahli UMNO Kelantan pada tahun 1956 sudahpun menccah 70,000 orang.⁴⁶ Dengan perkembangan yang memberangsangkan ini, suatu yang dapat dirumuskan bahawa "kemajuan" yang telah dicapai oleh UMNO pada peringkat awal pemulihannya, serta pada pertengahan tahun 1950-an tidak dapat dipisahkan daripada kepemimpinan bangsawan, khususnya Tengku Indra Petra.

Sehubungan dengan ini, sumber daya utama yang berbentuk *intangible goods* merupakan faktor utama yang telah memberi peluang kepada beliau untuk berperanan sebagai seorang penaung politik simbolik. Beliau tidak sahaja mampu bertindak sebagai penaung yang berkemampuan menambahkan keahlian parti, tetapi secara simbolik juga, UMNO telah berjaya ditonjolkannya

sebagai sebuah parti yang turut mendapat restu dan kepercayaan daripada golongan bangsawan, termasuk pihak Istana Kelantan sendiri. Dengan itu, apabila UMNO, Parti Negara dan PAS "bertemu" di dalam Pilihanraya 1955, sama ada di peringkat Parlimen ataupun Negeri, UMNO sebenarnya berada di suatu kedudukan yang cukup selesa.

Di peringkat Parlimen, UMNO Kelantan telah meletakkan calonnya di kesemua lima buah kawasan yang dipertandingkan. Selain daripada Tengku Indra Petra, kesemua calon UMNO adalah terdiri daripada golongan terpelajar Melayu, yang juga merupakan "orang kuat" GPPMK. Manakala, Parti Negara pula telah bertanding di empat kawasan, dan kesemua calonnya itu berasal daripada kalangan bangsawan-pentadbir. Ini termasuklah Dato' Nik Ahmed Kamil yang juga Menteri Besar Kelantan pada ketika itu. PAS pula, sebagai sebuah parti yang baru menapak di negeri Kelantan hanya bertanding di tiga kawasan sahaja.⁴⁷

Hasilnya, UMNO telah menang di kesemua kawasan yang ditandinginya. Di kawasan Parlimen Kelantan Utara, Tengku Indra Petra telah menang dengan majoriti yang cukup besar.⁴⁸ Ini secara langsung memperlihatkan bahawa UMNO dan kepemimpinan bangsawannya telah berjaya menawan semula hati orang-orang Melayu, selepas gagal

aktif selama beberapa tahun. Dalam pada itu, kemenangan ini juga turut membuktikan bahawa kepemimpinan bangsawan di dalam Parti Negara telah ditolak oleh para pengundi Melayu Kelantan. Ini dapat dilihat daripada kegagalan Dato' Nik Ahmed Kamil, calon favourite pada ketika itu, memenangi kerusi Parlimen Kelantan Selatan.⁴⁹ Begitu juga dengan kekalahan golongan bangsawan-pentadbir yang lain di tangan golongan terpelajar Melayu yang mewakili UMNO (lihat Lampiran VIII).

Sungguhpun pertandingan di antara UMNO dan Parti Negara ini telah memperlihatkan wujudnya perpecahan di kalangan bangsawan Melayu Kelantan, namun ini tidak pula bermakna bahawa kepemimpinan tersebut menjadi semakin lemah atau merosot. Sebaliknya, reaksi dan sambutan para pengundi itu lebih merupakan "suatu isyarat" bahawa mereka lebih tertarik dengan kepemimpinan bangsawan dalam UMNO, berbanding dengan kepemimpinan yang wujud di dalam Parti Negara. Melalui slogan kemerdekaan yang diperjuangkannya, masyarakat Melayu di negeri itu yakin bahawa UMNO mampu melaksanakan peranan sebagai penaung politik kepada bangsa Melayu. Oleh yang demikian, berdasarkan kepada kejayaan cemerlang UMNO ini, Parti Negara tidak lagi menjadi ancaman kepada UMNO Kelantan apabila pilihanraya di peringkat negeri diadakan dua bulan

kemudian (pada September 1955).⁵⁰ PAS sahaja yang "kelihatan" mampu menyaingi kekuatan UMNO, tetapi itu pun hanya terhad di dalam kawasan-kawasan tertentu sahaja.

Jadual 1

**Senarai Jumlah Parti dan Calon
Yang Bertanding di Peringkat
Dewan Undangan Negeri Kelantan
Pada Tahun 1959**

Parti	Calon
UMNO/Perikatan	16
PAS	3
Parti Negara	1
Calon Bebas	6
Jumlah	26

Sumber: Angka-angka dalam rajah di atas diambil dari T.E. Smith, *Report on the First Election of Members to the Legislative Council of the Federation of Malaya*, Government Press, K.L. 1955, hal. 75-76. Juga dari *Malaya Merdeka*, 25 Ogos 1955, hal.5 dan *Malaya Merdeka*, 29 September, 1955, hal.5 dan *Malaya Merdeka*, 29 September, 1955, hal. 15.

Keputusannya, daripada enam belas kawasan yang dipertandingkan, UMNO telah menang tanpa bertanding di lapan kawasan. Manakala di lapan kawasan lagi, calon UMNO (termasuk seorang calon daripada MCA) telah ditentang oleh calon bebas dan PAS. Parti Negara hanya

bertanding di satu kawasan sahaja iaitu di kawasan Machang.⁵¹

Keputusan penuh menunjukkan bahawa kesemua kawasan yang dipertandingkan itu telah dimenangi oleh calon-calon UMNO/Perikatan (termasuk satu kawasan yang dimenangi oleh tokoh MCA). Dengan kejayaan memperolehi undi sebanyak 80.02%, UMNO telah berpeluang menubuhkan Kerajaan Kelantan pada tahun 1955. Ini dengan sendirinya telah membuktikan bahawa ia merupakan sebuah parti yang kuat. Pengaruh UMNO di bawah kepemimpinan Tengku Indra Petra itu hampir berjaya "melenyapkan" pengaruh Parti Negara di Kelantan. Oleh itu, pemilihan golongan terpelajar Melayu ke atas diri beliau sebagai Ketua UMNO bukanlah merupakan suatu tindakan politik yang silap, sekalipun kemampuannya untuk memimpin sebuah pertubuhan politik seringkali diragui.⁵²

3.3.2.1 Penerusan Cabaran Parti Negara

Kemenangan cemerlang UMNO di dalam Pilihanraya 1955 itu tidaklah pula bererti bahawa kepemimpinan bangsawan berada dalam keadaan yang cukup mantap. Sebaliknya, kejayaan cemerlang itu telah membawa pelbagai cabaran kepada kepemimpinan Tengku Indra Petra, walaupun peranannya sebagai penaung politik simbolik tidak

pernah dipersoalkan oleh mana-mana pihak di dalam UMNO Kelantan. Manakala bagi Parti Negara pula, kekalahan yang dialaminya itu tidaklah bererti bahawa cabarannya terhadap UMNO sudahpun berakhir. Sebaliknya, di luar proses pilihanraya parti itu masih lagi berupaya untuk menggugat serta mencabar kredibiliti UMNO. Dalam hal ini, Majlis Mesyuarat Negeri (Dewan Undangan Negeri), dan Majlis Mesyuarat Kerajaan (Exco) merupakan dua "medan" yang sering digunakan oleh parti tersebut untuk menganggu-gugat kekuasaan UMNO.

Sungguhpun di peringkat Majlis Mesyuarat Negeri, majoriti ahlinya terdiri daripada wakil UMNO (dan seorang daripada MCA), namun dalam majlis itu juga terdapat ahli-ahli rasmi ataupun yang tidak rasmi yang dilantik oleh sultan. Kebanyakan daripada mereka ini terdiri daripada para pegawai kanan kerajaan, yakni golongan bangsawan-pentadbir yang lebih bersimpati dan memihak kepada Parti Negara. Walaupun kecil bilangannya, namun dengan kehadiran golongan ini, ia mampu "menyusahkan" pihak UMNO untuk mengadakan sesuatu peraturan ataupun polisi yang boleh memberikan keuntungan politik kepada parti tersebut.

Keadaan ini menjadi lebih tertekan lagi di peringkat Majlis Mesyuarat Kerajaan (Exco). Walaupun kerajaan yang ditubuhkan itu berasaskan kepada

pencapaian sesebuah parti di dalam pilihanraya, namun UMNO yang telah diberi mandat untuk menubuhkan kerajaan di negeri Kelantan tidak pula mempunyai suara majoriti di dalam majlis tersebut. Peraturan pada ketika itu hanya membenarkan UMNO menghantar empat orang wakil sahaja sebagai Exco, manakala enam orang lagi merupakan ahli tidak rasmi yang dilantik dari kalangan para pegawai kanan kerajaan. Malahan, Menteri Besar juga terdiri daripada tokoh bangsawan-pentadbir. Oleh itu, banyak program pembangunan yang dirancang oleh pihak UMNO telah ditolak ataupun dihalang perlaksanaannya oleh golongan yang menguasai jentera Kerajaan Kelantan ini.⁵³

Akibatnya, dari tahun 1955-1959, UMNO telah gagal melaksanakan pelbagai program pembangunan bagi meningkatkan taraf hidup rakyat Kelantan, sehingga melayakkan dirinya dianggap sebagai penaung politik sebenar atau substantif.⁵⁴ Keadaan ini telah diperburuk lagi dengan kegagalan Tengku Indra Petra, Ketua UMNO Kelantan, melakukan sesuatu tindakan yang boleh "melemahkan" kedudukan golongan yang bersimpati dengan Parti Negara ini. Sebagai pemimpin yang disokong oleh Kerajaan Persekutuan (serta mempunyai hubungan peribadi yang rapat dengan Perdana Menteri, Tunku Abdul Rahman), beliau "dipercayai" boleh menyediakan pelbagai "rasuah politik" (ataupun habuan ekonomi) yang boleh

menarik minat golongan bangsawan-pentadbir Melayu terhadap UMNO. Malahan, Tunku Abdul Rahman sendiri (yang juga dikenali sebagai Tunku Perdana Menteri) dalam menghadapi pengaruh Parti Negara telah menggunakan kuasanya untuk mewujudkan pelbagai jawatan kepada tokoh parti lawan agar mereka mengalihkan sokongannya kepada UMNO.⁵⁵

Walau bagaimanapun, kegagalan Tengku Indra Petra membina pengaruh peribadi (sewaktu kerajaan yang didokongi UMNO menghadapi krisis), sehingga melayakkan dirinya dianggap sebagai pemimpin berkarismatik (di mata para ahli UMNO khususnya) bukanlah sesuatu yang mengejutkan. Beliau "dikatakan" tidak berhasrat lagi untuk memperkuatkan kedudukannya di dalam parti kerana kecewa dengan tindakan Tunku Perdana Menteri tidak melantiknya menganggotai kabinet Persekutuan,⁵⁶ sedangkan di peringkat negeri, karier politik beliau amat terbatas sekali. Tidak mungkin baginya untuk memegang jawatan Menteri Besar Kelantan memandangkan beliau pernah berkrisis dengan ayahandanya, sehingga menyebabkan kehilangan jawatan Raja Muda yang melayakkannya menjadi sultan.⁵⁷

Selain daripada itu, Tengku Indra Petra juga "dikatakan" amat kecewa dengan sikap UMNO Pusat yang tidak berusaha (secara sulit) untuknya mendapatkan

kembali hak ke atas takhta Kerajaan Kelantan,⁵⁸ walhal Tunku Perdana Menteri "dipercayai" mempunyai hubungan yang erat dengan ayahandanya. Bagi Tengku Indra Petra, beliau merasakan bahawa dirinya telahpun memberikan sumbangan yang besar kepada usaha UMNO untuk memperkuatkan kedudukannya di negeri Kelantan. Sebagai tukarannya, pada tanggapan beliau, UMNO pusat seharusnya berusaha mendapatkan kembali haknya yang telah "terlucut" itu.

3.3.2.2 Cabaran PAS dan Krisis Dalaman

Pada ketika Kerajaan Kelantan (yang didokongi oleh UMNO) sedang berhadapan dengan krisis keberkesanan (effectiveness), pihak PAS pula, dengan begitu agrasif, telah menggerakkan jenteranya ke kawasan luarbandar.⁵⁹ Bagi mendapatkan sokongan rakyat, PAS telah membangkitkan isu kegagalan UMNO membawa pelbagai projek pembangunan ke Kelantan, (sepertimana yang dijanjikan di dalam kempen politik menjelang Pilihanraya 1955) sebagai "modal politik" utamanya. Selain dari itu, PAS juga cuba menyakinkan rakyat Kelantan bahawa UMNO dan kepemimpinan bangsawannya tidak boleh diharapkan untuk bertindak sebagai penaung kepada orang-orang Melayu. Ini kerana sebagai komponen utama Parti Perikatan, UMNO dalam banyak hal telah memperlihatkan sikapnya yang seringkali mengalah kepada

tekanan rakan-rakan bukan Melayunya (MCA dan MIC) di dalam parti itu, khususnya yang berkaitan dengan bahasa dan pelajaran Melayu, kesucian Agama Islam dan pembangunan ekonomi orang-orang Melayu sendiri.⁶⁰

Dalam usahanya meraih sokongan, serta "memisahkan" orang-orang Melayu Kelantan daripada UMNO, pihak PAS juga telah menggunakan agama sebagai isu politik. Alim-ulamaknya dengan berani dan tegas telah mengeluarkan "fatwa" bahawa kerjasama UMNO dengan parti politik bukan Melayu adalah haram hukumnya, dan boleh melemahkan pula "ketuanan" Melayu-Islam. Di samping itu, UMNO juga dianggap "kafir" kerana ia merupakan sebuah parti politik yang berfaham sekular, dan tidak bersedia menjadikan negara ini sebagai negara Islam.⁶¹ Di Kelantan, sentimen seperti ini merupakan isu yang cukup mudah untuk difahami oleh rakyat jelata. Tafsiran-tafsiran yang diberikan oleh guru agama PAS (terutama tok guru pondok) sudahpun memadai untuk menyakinkan mereka betapa UMNO telah gagal di dalam usahanya mempertahankan kepentingan Melayu dan Islam. Akibatnya, dalam tempoh yang singkat sahaja PAS telah berjaya meluaskan pengaruhnya di negeri Kelantan.

Jurang pemisahan di antara UMNO dan masyarakat Melayu Kelantan akhirnya menjadi kian bertambah lebar lagi apabila terdapat segelintir wakil rakyat UMNO

telah mewujudkan suatu sub-budaya (sub-culture), yang tanpa disedarinya boleh menjauhkan mereka dengan rakyat jelata.⁶² Akibat daripada sikap yang ditunjukkan oleh wakil rakyat tersebut, maka ia telah memberi imej yang buruk kepada UMNO Kelantan. Malang bagi UMNO, tindakan segelintir wakil rakyatnya ini tidak pula diberikan perhatian serius oleh kepemimpinan bangsawan di dalam parti tersebut. Bahkan, Tengku Indra Petra sendiri masih lagi dengan "gaya hidup" (ataupun perangai) zaman mudanya, yang tanpa disedari beliau boleh juga memberikan imej yang tidak baik kepada UMNO.⁶³ Dengan itu keadaan ini semua telah memberi peluang kepada pihak PAS untuk mengeksplorasikannya bagi kepentingan parti itu.

Serentak dengan itu, memandangkan Tengku Indra Petra tidak melakukan sesuatu tindakan yang boleh memperkuuhkan kedudukannya di dalam parti, maka suasana ini telah memberi dorongan kepada golongan terpelajar Melayu, (terutamanya mereka yang mengetuai jentera parti di peringkat bahagian) untuk memperkuatkan diri masing-masing di dalam parti itu. Akibatnya, gejala warlord telah muncul di dalam UMNO Kelantan. Setiap tokoh mahu memiliki "wilayah" kekuasaan masing-masing⁶⁴ bagi membuktikan kepada UMNO Kelantan dan juga UMNO Pusat bahawa mereka mempunyai pengaruh dan kekuatan yang tersendiri. Oleh itu, mereka

seharusnya dilantik sebagai Menteri Besar Kelantan sekiranya UMNO/Perikatan berjaya membentuk kerajaan selepas Pilihanraya Umum 1959.⁶⁵ Akhirnya, keadaan ini "mengundang" perpecahan di kalangan mereka sendiri.

Sejak itu tindakan menyebarkan fitnah dan saling jatuh-menjatuh sesama mereka sudah menjadi suatu yang lumrah di dalam UMNO Kelantan,⁶⁶ sedangkan matlamat utama parti itu ialah mempertahankan kerajaannya melalui pilihanraya yang akan diadakan pada tahun 1959. Malangnya, kepemimpinan bangsawan telah terseret sama di dalam kemelut yang dihadapi oleh UMNO Kelantan ini. Tengku Indra Petra yang sepatutnya berkecuali dan menjauahkan diri daripada pertelingkahan itu telah "termakan" dengan pelbagai fitnah yang disebarluaskan itu. Kemuncaknya, beliau telah berselisih faham dengan Timbalannya sendiri, Nik Hassan Nik Yahya, (ahli Majlis Mesyuarat Persekutuan) yang juga dikatakan turut berminat dengan jawatan Menteri Besar Kelantan. Pertelingkahan ini pada akhirnya telah membawa kepada pemecatan Nik Hassan daripada UMNO.⁶⁷

Kehadiran ini telah meletakkan UMNO dalam suasana perpecahan yang amat membimbangkan, kerana Nik Hassan mempunyai pengaruh yang kuat di dalam parti. Walaupun keadaan ini segera diselamatkan oleh Tunku Perdana Menteri⁶⁸, namun krisis ini telah memperjelaskan lagi

kelemahan daya kepemimpinan Tengku Indra Petra. Jadi, dalam suasana yang tertekan inilah UMNO Kelantan berhadapan dengan PAS dan Parti Negara di dalam Pilihanraya Umum 1959. Meskipun pada zahirnya UMNO kelihatan kuat, namun pada hakikatnya PAS jauh lebih mantap dan bersedia daripada parti itu. Tidak sepetimana Pilihanraya 1955, UMNO (termasuk calon tunggal dari MCA) terpaksa berhadapan dengan calon PAS di kesemua 30 kawasan yang dipertandingkan di peringkat negeri. Manakala Parti Negara yang telah mengalami kemerosotan sokongan hanya bertanding di 21 kawasan sahaja.⁶⁹ Keputusannya, UMNO/Perikatan telah gagal mempertahankan kuasanya di negeri Kelantan.

Jadual II

Keputusan Pilihanraya Umum Dewan Undangan Negeri Kelantan 1959

Parti	Jumlah Undi
UMNO/Perikatan	48,059 (26.9%)
PAS	114,858 (63.8%)
Parti Negara	9,371 (5.2%)
Socialist Front	4,071 (2.3%)
Bebas	3,256 (1.8%)

Sumber: The Election Commission, Report on the Parliamentary and State Elections 1959 Government Press, Kuala Lumpur, hal.15.

Berbanding dengan pencapaian dalam Pilihanraya 1955 di peringkat negeri, UMNO/Perikatan Kelantan telah mengalami kemerosotan yang begitu ketara sekali pada tahun 1959. Dari segi peratusan undi, jumlah yang dipungut oleh parti tersebut (termasuk daripada wakil tunggal MCA) hanyalah sebanyak 26.9% sahaja, berbanding dengan 80.02% yang dipungutnya pada tahun 1955.⁷⁰ Begitu juga dengan jumlah kerusi yang telah dimenanginya. Daripada 29 kawasan yang ditandingi, calon UMNO hanya mampu mempertahankan satu kawasan sahaja iaitu Ulu Kelantan Timor yang pernah dimenanginya pada tahun 1955. Manakala, di satu kawasan lagi iaitu Bandar Hilir (yang terletak di jajahan Kota Bharu), calon daripada MCA (rakannya dalam Perikatan) telah berjaya memenangi kawasan tersebut. Sebaliknya, di dua puluh lapan kawasan yang lain, kesemua calon UMNO telah tumpas di tangan PAS. Ini termasuklah mereka daripada golongan terpelajar Melayu yang berminat dengan jawatan Menteri Besar Kelantan.

Keadaan yang sama juga berlaku di peringkat Parlimen. Daripada 10 buah kawasan yang dipertandingkan, PAS telah memenangi sembilan kawasan, manakala UMNO pula hanya mampu bertahan di kawasan Ulu Kelantan sahaja, iaitu melalui calonnya Tengku Indra Petra. Kejayaan itupun diperolehi dengan kemenangan yang agak tipis, iaitu dengan majoriti sebanyak 464

undi sahaja.⁷¹ Dengan kekalahan teruk yang dialami oleh calon-calon UMNO ini, akhirnya para pendokong parti tersebut, terutamanya golongan terpelajar Melayu terpaksa menerima hakikat bahawa kekalahan itu merupakan suatu manifestasi daripada percakaran dan perpecahan yang meletus di antara mereka sendiri menjelang Pilihanraya Umum 1959.⁷² Di samping itu, mereka juga menyedari bahawa rakyat Kelantan telah bosan dengan sikap "keegoan tidak bertempat" para wakil rakyat UMNO,⁷³ serta kegagalan "Kerajaan UMNO" (1955-1959) di dalam memenuhi janji pilihanraya kepada rakyat di negeri tersebut, khususnya yang berkaitan dengan pembangunan.

Walau bagaimanapun, bagi UMNO Kelantan, keputusan Pilihanraya 1959 itu tiada kaitan langsung dengan kekuatan PAS. Oleh itu, sekiranya masalah dalaman parti dapat diatasi dan diselesaikan dengan segera, pihak UMNO percaya bahawa peratusan undi yang "bakal" diperolehi oleh UMNO melalui Pilihanraya Umum 1964 akan berubah dan lebih berpihak kepadanya. Malahan, golongan terpelajar yang menguasai UMNO itu juga tidak pernah melihat kekalahan ini sebagai suatu kekalahan kepemimpinan bangsawan dalam menghadapi kebangkitan golongan agama yang menyekutukan dirinya dengan PAS.

Berasaskan kepada keyakinan ini, kepemimpinan Tengku Indra Petra tidak dipersoalkan oleh mana-mana pihak dalam UMNO Kelantan. Tambahan pula, beliau satunya calon UMNO yang berjaya melayakkan diri, serta boleh meneruskan perkhidmatannya sebagai ahli Parlimen yang mewakili UMNO Kelantan. Dengan itu, dari sudut kepemimpinan dan penaungan politik, masalah pertukaran pucuk pimpinan langsung tidak difikirkan pada peringkat awal kekalahan ini.

Namun begitu, keputusan Pilihanraya 1959 itu telah memberi kesan yang mendalam kepada Tengku Indra Petra. Selaku ketua parti, beliau merasakan bahawa kekuatan UMNO Kelantan sukar dipulihkan selagi golongan terpelajar Melayu (yang muncul pada awal tahun 1950an), terus menerus menguasai jentera parti, dan kemudiannya bersengketa sesama sendiri untuk mendapatkan tempat tertinggi dalam kerajaan (sekiranya UMNO berjaya memerintah Kelantan) sepetimana yang berlaku menjelang Pilihanraya 1959. Pada beliau, masalah ini perlu diberikan penyelesaian segera kerana ini merupakan faktor utama, (dan bukannya kekuatan PAS) yang telah menyebabkan tumbangnya "Kerajaan UMNO" di Kelantan. Pandangan ini juga telah dikongsi bersama oleh kepemimpinan utama UMNO di peringkat pusat, khususnya Tunku Perdana Menteri dan timbalannya Dato' Abdul Razak Hussien.⁷⁴

Berasaskan kepada keyakinan ini, Tengku Indra Petra telah mengambil tindakan drastik untuk menyingkirkan tokoh-tokoh utama dari kalangan golongan terpelajar Melayu itu. Serentak dengan itu, pada penghujung 1962, Tengku Indra Petra telah mengemukakan cadangan kepada UMNO Pusat agar Jawatankuasa Perhubungan UMNO Negeri dihapuskan dan diganti pula dengan Sistem Jawatankuasa Kabinet sebagai badan utama untuk mentadbir dan menggerakkan seluruh jentera UMNO Kelantan. Melalui jawatankuasa yang baru ini,⁷⁵ beliau berharap beberapa orang tenaga baru dapat "disuntik" ke dalam jentera UMNO di peringkat negeri bagi tujuan memperkuatkan parti tersebut. Cadangan beliau itu telah diterima baik oleh pucuk pimpinan parti di peringkat pusat, tetapi reaksi yang sama tidak pula diperolehnya di peringkat negeri.

Cadangan ini sebaliknya telah menimbulkan krisis terbuka di antara Tengku Indra Petra dengan golongan terpelajar Melayu yang mengetuai 10 buah bahagian UMNO Kelantan, selepas sahaja pihak UMNO pusat meminta pandangan mereka mengenai Sistem Jawatankuasa Kabinet ini. Majoriti ketua bahagian UMNO Kelantan telah menolak cadangan itu, dan menganggapnya sebagai suatu usaha untuk "menjahanamkan" masa depan politik mereka.⁷⁶ Semenjak itu, Tengku Indra Petra telah terdedah kepada kritikan-kritikan tajam daripada

golongan terpelajar Melayu yang selama ini menyokong kepemimpinan beliau. Implikasinya, UMNO Kelantan berpecah kepada dua kumpulan, iaitu yang menyokong dan yang menentang kepemimpinan Tengku Indra Petra.

Sekiranya Tengku Indra Petra melihat golongan ini sebagai penyebab kepada kekalahan UMNO Kelantan, sebaliknya, selepas isu Sistem Jawatankuasa Kabinet ini diperkenalkan, golongan terpelajar Melayu dengan berani telah menyalahkan pula daya kepemimpinan beliau yang lemah sebagai punca kekalahan parti tersebut ditangan PAS.⁷⁷ Walaupun mereka mengakui bahawa "anak raja" itu merupakan aset kepada UMNO Kelantan, khususnya daripada segi politik penaungan, namun bila kedudukan mereka dalam parti tercabar, maka pertentangan terbuka dengan ketuanya itu sudah tidak dapat dielakkan lagi.

Konflik ini pada akhirnya telah menyebabkan Tengku Indra Petra mengambil keputusan untuk meletakkan jawatan, meskipun pihak UMNO Kelantan memujuk beliau supaya menarik balik hasratnya itu.⁷⁸ Namun demikian, tindakan beliau ini tidak pula bererti bahawa kepemimpinan bangsawan di dalam UMNO Kelantan turut berakhir. Kekosongan yang ditinggalkannya secara rasmi pada pertengahan 1963 itu segera diisi oleh Tunku Perdana Menteri. Suguhpun tindakan Tunku itu

berbentuk sementara, namun kedatangan beliau masih dalam konteks memenuhi tuntutan, serta keperluan kepemimpinan bangsawan dan politik penaungan UMNO Kelantan.

3.3.3 Kepemimpinan Tunku Abdul Rahman (Tunku Perdana Menteri)

Melalui kepemimpinan Tunku Perdana Menteri, UMNO Kelantan yakin bahawa ia mampu menghindari dirinya daripada terus mengalami krisis dalaman. Malahan Tunku juga dianggap sebagai aset utama yang boleh menarik minat orang-orang Melayu Kelantan kepada parti itu. Dalam hal ini, UMNO Kelantan percaya bahawa kewibawaan dan status yang dimilikinya itu (sebagai Perdana Menteri, Bapa Kemerdekaan Negara dan anak raja) merupakan sumber daya utama yang membolehkan beliau menjadi penaung simbolik yang berkesan kepada parti tersebut. Walaupun PAS Kelantan berusaha memprojekkan imej UMNO sebagai sebuah parti yang gagal melindungi dan mempertahankan kepentingan Melayu (ekoran politik komprominya),⁷⁹ namun dengan kepemimpinan Tunku Perdana Menteri, UMNO Kelantan percaya prasangka buruk ini dapat dihapuskan. Adalah tidak mungkin bagi seorang tokoh bangsawan Melayu dan UMNO yang dipimpinnya bertindak mengkhianati masa depan orang-orang Melayu sendiri.

Begitu juga dengan krisis dalaman yang sedang melanda UMNO Kelantan pada ketika itu. Pihak UMNO Kelantan percaya bahawa dengan penghormatan yang tinggi, serta sikap "malu-mata" terhadap Tunku Perdana Menteri akan menyebabkan semua pihak yang terlibat (dalam krisis itu) akur dengan kewibawaan dan kepemimpinnya. Oleh itu, masing-masing dijangka akan memberikan komitmen yang bersungguh-sungguh kepada usaha UMNO memenangi Pilihanraya 1964.⁸⁰ Namun begitu, ini tidak pula bermakna bahawa kebimbangan mengenai perebutan jawatan Menteri Besar, seperti mana yang berlaku pada Pilihanraya Umum 1959 sudah berakhir. Meskipun UMNO Kelantan menaruh harapan tinggi kepada kewibawaan Tunku Perdana Menteri, parti itu juga khuatir tentang "kemungkinan" setiap pihak yang mahukan jawatan itu akan terjebak semula ke dalam krisis yang baru. Ini memandangkan negara berada di ambang Pilihanraya Umum 1964, kerana itu mereka mungkin "berlumba-lumba" mahu mendekatkan diri dengan Tunku dan cuba menyakinkan beliau bahawa diri masing-masing layak untuk memenuhi jawatan tersebut.⁸¹

Walau bagaimanapun, berbeza dengan kepemimpinan bangsawan terdahulu, Tunku Perdana Menteri tidak menghadkan dirinya berperanan sebagai penaung politik simbolik semata-mata. Sebaliknya, beliau juga sempat menonjolkan dirinya sebagai penaung politik substantif.

peranan ini tidaklah suatu yang sukar dilakukannya. Sebagai ketua kerajaan di peringkat Persekutuan, Tunku mempunyai pelbagai sumber yang boleh digunakan untuk memenuhi tuntutan peranan tersebut. Maka itu, beliau telah mewujudkan pelbagai jawatan politik untuk tokoh-tokoh UMNO yang tewas di dalam Pilihanraya Umum 1959.⁸²

Dengan adanya jawatan-jawatan ini, ia telah memberi peluang kepada bekas-bekas wakil rakyat UMNO itu untuk mendapat kembali habuan ekonomi yang telah hilang. Sungguhpun keterlibatan mereka dalam politik berparti dan pilihanraya pada asasnya lebih didorongi oleh kesetiaan mengabdiikan diri kepada kehendak parti (yang mahukan mereka bertanding bagi menghadapi kemaraan Parti Negara dan PAS), namun kegagalan UMNO mempertahankan kuasanya di negeri Kelantan pada tahun 1959 benar-benar "membingungkan" mereka,⁸³ khususnya apabila kehilangan punca pendapatan.

Meskipun isu yang berkaitan dengan "ganjaran" ini tidak begitu terserlah sebagai satu faktor yang telah mencetuskan krisis dalaman UMNO Kelantan, namun ia telah menimbulkan kegelisahan di kalangan mereka yang terlibat, sehingga mencetuskan pula suasana tidak tenteram di dalam parti.⁸⁴ Tambahan pula, kekalahan mereka dalam Pilihanraya 1959 itu, secara langsung ataupun tidak, telah merendahkan status sosial yang

pernah dinikmati sebelumnya. Kepada bekas wakil rakyat UMNO, pengalaman ini merupakan suatu "kejutan budaya" yang sukar diterima oleh mereka.⁸⁵ Tiada seorang pun daripada mereka yang menduga bahawa keputusan Pilihanraya 1959 itu boleh "memburukkan" masa depan politik dan ekonomi masing-masing, memandangkan PAS bukan saingan yang berpengaruh kepada UMNO di Kelantan.

Dengan tindakan Tunku Perdana Menteri ini, sekurang-kurangnya dua masalah utama telah dapat diselesaikan oleh UMNO Kelantan, iaitu (i) memberi peluang pekerjaan kepada ahli-ahli UMNO yang kehilangan punca pendapatan, dan (ii) merupakan suatu strategi terbaik untuk mengendurkan ketegangan dalam parti, serta mengurangkan daya keaktifan golongan menengah Melayu di dalam UMNO Kelantan. Ini kerana melalui jawatan politik yang baru diwujudkan itu ada di antara mereka yang "terpaksa" berpindah keluar dari Kelantan, terutamanya yang bertugas sebagai Pegawai Penerangan Khas ataupun sebagai Pegawai Penerangan UMNO.

Manakala yang menetap di Kelantan pula, mereka ini lazimnya diberikan jawatan sebagai Pegawai Kelas Dewasa (yang kemudiannya dikenali sebagai Pegawai KEMAS). Bagi mereka yang tidak berpeluang memegang sebarang jawatan politik, golongan ini juga masih mempunyai kesempatan untuk memperolehi ganjaran

ekonomi. Misalnya, ada yang telah diberikan permit teksi dan lori, lesen perniagaan, serta kemudahan-kemudahan ekonomi yang seumpamanya, sebagai suatu usaha untuk memantapkan pendapatan mereka.⁸⁶ Oleh itu, dengan "tugas yang baru" ini, perhatian mereka kepada "politik dalaman" parti dapat dikurangkan.

3.3.4 Kepemimpinan Dato' Nik Ahmed Kamil (Dato' Seri Setia Raja)

Dengan berkurangnya ketegangan dalam UMNO Kelantan, maka keadaan itu telah memberi peluang kepada Tunku Perdana Menteri untuk mengundurkan diri, serta menyerahkan kepemimpinan UMNO negeri kepada tokoh bangsawan yang lain. Menjelang Pilihanraya 1964, dengan persetujuan dan kehendak UMNO Kelantan, Dato' Nik Ahmed Kamil (yang kembali semula ke pangkuhan UMNO pada Disember 1963) telah dilantik mengetuai dan meneruskan kepemimpinan bangsawan di dalam parti itu.⁸⁷ Sebagai bangsawan Kelantan yang terkemuka, Tunku Perdana Menteri yakin Dato' Nik Ahmed Kamil mampu berperanan sebagai penaung politik simbolik, yang merupakan peranan "tradisi" kepemimpinan bangsawan di dalam parti tersebut.

Bagi UMNO Kelantan, khususnya golongan menengah Melayu yang terlibat dengan proses pemulihan parti itu, kepemimpinan Dato' Nik Ahmed Kamil memanglah merupakan

suatu yang diharapkan sejak dari dahulu lagi. Ini kerana, beliau merupakan satu-satunya pemimpin politik daripada golongan elit neo-tradisional Melayu yang masih berpangaruh serta dihormati ramai di negeri Kelantan. Walaupun pada tahun 1950-an beliau telah meninggalkan UMNO dan menyertai Parti Negara, UMNO Kelantan tetap yakin dengan daya kepemimpinannya.⁸⁸

Sebagai seorang bangsawan yang rapat dengan Istana Kelantan, serta pernah pula menduduki pelbagai jawatan penting dalam perkhidmatan kerajaan, Dato' Nik Ahmed Kamil telah dilihat memiliki kewibawaan dan status sosial yang amat berharga kepada perjuangan dan masa hadapan UMNO. Setidak-tidaknya, beliau mampu membendung UMNO Kelantan daripada terus-menerus berhadapan dengan krisis dalaman. Selain dari itu, Dato Nik Ahmed Kamil juga dijangkakan mampu menjadi "daya penarik" untuk mendorong lebih ramai lagi orang-orang Melayu Kelantan menyokong UMNO. Justeru, dengan penerusan kepemimpinan bangsawan ini, pihak UMNO Kelantan yakin bahawa Pilihanraya 1964 akan mengembalikan semula Kerajaan Kelantan kepadakuannya.

Sehubungan dengan ini, kegagalan beliau sewaktu memimpin Parti Negara (dalam Pilihanraya 1955) tidak pernah dilihat sebagai liability kepada UMNO Kelantan. Sebaliknya semasa mengulas kehadiran semula Dato' Nik

Ahmed Kamil, Pejabat Perhubungan UMNO Kelantan antara lain telah mengatakan;

"Dato' Nik Ahmed Kamil memang seorang tokoh besar politik. Kita amat mengalu-alukan kemasukan semula beliau dalam UMNO yang pernah beliau dalangi [turut bersama] dahulu. Beliau sesungguhnya layak memperjuangkan nasib bangsa Melayu yang masih menderita".⁸⁹

Maka itu, dengan kemasukan semula Dato' Nik Ahmed Kamil, banyak cawangan Parti Negara di negeri Kelantan, khususnya di kawasan luar bandar telah dibubar dan digantikan dengan cawangan UMNO. Sungguhpun selepas Pilihanraya 1955, Dato' Nik Ahmed Kamil tidak lagi aktif dalam politik berparti, hubungan beliau dengan ahli-ahli Parti Negara tetap terjalin erat.⁹⁰ Oleh itu, dengan perkembangan yang berlaku ini, ramai bekas-bekas penggawa dan penghulu (yang dahulunya menjadi anggota penting Parti Negara) telah kembali cergas berpolitik.

Walaupun mereka ini tidak lagi terlibat dengan pentadbiran negeri (selepas PAS mengambil alih pemerintahan pada tahun 1959), namun hubungan mereka dengan masyarakat kampung tidak pernah terputus. Sebagai bekas "pemimpin masyarakat" tempatan, golongan ini masih lagi menerima penghormatan daripada masyarakat kampung yang pernah dipimpinnya dahulu. Justeru, keadaan ini telah memudahkan Dato' Nik Ahmed

Kamil dan "penyokong setianya" itu mengerakkan jentera UMNO di paras lokal yang merupakan kubu kuat PAS.

Keadaan yang sama juga turut berlaku kepada golongan aristokrat Melayu, terutamaya di kalangan bangsawan-pentadbir. Selepas "mendiamkan diri", ekoran daripada kekalahan dalam Pilihanraya 1955, mereka juga telah menyertai semula UMNO bersama-sama dengan Dato' Nik Ahmed Kamil. Walaupun mereka tidak memainkan peranan aktif, memandangkan jentera UMNO masih lagi dikuasai oleh golongan terpelajar Melayu sebelum perang, kehadiran golongan ini tetap memberi impak kepada UMNO Kelantan.⁹¹ Justeru, dengan kemasukan golongan bangsawan ini ke dalam UMNO, maka UMNO Kelantan berpeluang "memberitahu" rakyat negeri itu bahawa parti tersebut telah mendapat sokongan daripada golongan pentadbir negeri yang pernah menjadi "musuh" UMNO pada suatu ketika dahulu. Maka itu, sebuah kerajaan negeri yang kuat akan dapat ditubuhkan jika sekiranya UMNO diberi peluang memerintah Kelantan pada tahun 1964.⁹²

Dengan perkembangan ini, Dato' Nik Ahmed Kamil berpeluang memberikan perhatian yang serius kepada usaha-usaha mengemas dan memperkuatkan jentera parti di setiap paringkat, sebagai persediaan menghadapi PAS di dalam Pilihanraya Umum 1964.⁹³ Pelbagai program gerak-

gempur telah juga dilaksanakan dengan tujuan untuk mematikan kempen-kempen PAS yang sedang giat mengkafirkan ahli-ahli UMNO (kerana berkongsi kuasa dengan orang bukan Melayu/Islam), serta mempengaruhi rakyat jelata agar menolak UMNO sebagai sebuah pertubuhan kebangsaan yang menaungi kepentingan Melayu dan Islam.⁹⁴

Ternyata, hasil keputusan Pilihanraya 1964, (lihat jadual III disebelah) telah memperlihatkan bahawa prestasi yang dicapai oleh UMNO Kelantan jauh lebih baik berbanding dengan pencapaiannya pada tahun 1959. Walaupun UMNO/Perikatan masih gagal membentuk kerajaan di negeri itu, namun kepemimpinan bangsawan, melalui Dato' Nik Ahmed Kamil telah berjaya menambahkan wakil rakyatnya di Dewan Undangan Negeri Kelantan daripada 2 kepada 9 orang. Ini sekali gus telah memperlihatkan meningkatnya sokongan rakyat negeri itu kepada UMNO. Malahan, beliau sendiri telah memenangi kerusi Parlimen Kota Bharu Hilir⁹⁵ yang sebelum ini dimiliki oleh PAS melalui calonnya yang berasal dari Pulau Pinang.

Berasaskan jumlah undi yang telah diperolehi UMNO itu, ia secara langsung telah mengesahkan bahawa tindakan Tunku Perdana Menteri dan UMNO Kelantan meneruskan kepemimpinan bangsawan (dengan "membawa

Jadual III

Keputusan Pilihanraya Dewan Parlimen dan Dewan Undangan Negeri Kelantan 1959 & 1964: Perbandingan Prestasi UMNO dan PAS

Parti	Dewan Parlimen			Dewan Undangan Negeri		
	Jumlah Kawasan Ditandingi	Jumlah Kawasan Dimenangi	Peratusan Undi	Jumlah Kawasan Ditandingi	Jumlah Kawasan Dimenangi	Peratusan Undi
UMNO/ Perikatan	30	1 (1959) 2 (1964)	31.4 (1959) 42.9 (1964)	30	2 (1959) 9 (1964)	26.9 (1959) 43.0 (1964)
PAS	30	9 (1959) 8 (1964)	68.3 (1959) 56.9 (1964)	30	28 (1959) 21 (1964)	63.8 (1959) 57.0 (1964)

Sumber: Surohanjaya Pilihanraya, Penyata Pilihanraya-Pilihanraya Umum Parlimen (Dewan Ra'ayat) dan Dewan-Dewan Negeri, Tahun 1964, Percetakan Kerajaan, 1965, hal. 35 & 55.

pulang" Dato' Nik Ahmed Kamil) bukanlah merupakan suatu strategi yang silap. Tanpa kehadiran beliau dalam pucuk pimpinan parti, UMNO "berkemungkinan" tidak mendapat sokongan yang kuat daripada bekas ahli-ahli Parti Negara, serta para pengundi Melayu yang lain. Dengan keputusan ini, ia sekurang-kurangnya memperlihatkan bahawa krisis dalaman telah berjaya dibendung oleh Dato' Nik Ahmed Kamil. Walaupun krisis ini tidak terhapus sama sekali, namun ia tidak mendatangkan kesan yang buruk kepada UMNO Kelantan, seperti yang pernah dialaminya sewaktu Pilihanraya 1959.

Walau bagaimanapun, sepetimana Tengku Indra Petra sebelumnya, Dato' Nik Ahmed Kamil juga tidak menggunakan kedudukan serta kejayaannya itu untuk memperkuuhkan kepemimpinannya di dalam UMNO Kelantan. Sepanjang penglibatannya dalam parti itu, beliau tidak pernah melakukan sesuatu tindakan yang dapat "ditafsirkan" sebagai suatu usaha bagi menjadikan dirinya sebagai penaung politik substantif.⁹⁶ Malahan, banyak tugas dan urusan pentadbiran parti diserahkannya kepada Tengku Razaleigh, Setiausaha Perhubungan UMNO Kelantan pada ketika itu.⁹⁷

Beliau, sebaliknya, menghabiskan banyak masa dengan urusan perniagaan di Kuala Lumpur, sehingga dilihat sebagai tokoh politik yang lebih mementingkan

ekonomi daripada politik. Keadaan ini begitu ketara sekali selepas Pilihanraya Umum 1964. Sungguhpun Dato' Nik Ahmed Kamil mempunyai pengaruh dan kedudukan yang kuat dalam bidang ekonomi, beliau tidak pula menggunakan "kekayaannya" itu bagi mewujudkan struktur hubungan penaung-dinaung yang bersifat substantif dengan tokoh bawahan, atau ahli-ahli UMNO Kelantan. Kalaupun beliau menggunakan kekuasaan ekonominya, ia lebih terhad kepada lingkungan saudara-maranya sahaja.⁹⁸ Akibatnya, hubungan beliau dengan ahli-ahli parti di Kelantan agak kurang mesra.⁹⁹ Namun begitu, keadaan ini tidak pula sampai menjelaskan peranan beliau sebagai penaung politik simbolik. Sumbangannya kepada UMNO Kelantan tetap tidak dinafikan oleh manapun pihak di dalam parti itu.

Dalam hal ini, ketidakadsiaan Dato' Nik Ahmed Kamil "mengembangkan" peranannya kepada penaung politik substantif sememangnya membayangkan latarbelakang dirinya sendiri. Walaupun memperluaskan peranan sosial ini boleh memperkuatkan kedudukannya sebagai pemimpin, namun sebagai bekas kakitangan tinggi kerajaan,¹⁰⁰ beliau "nampaknya" tidak mempunyai sebarang motivasi atau kepentingan terhadap politik Kelantan. Jawatan Menteri Besar Kelantan bukanlah matlamat terakhir penglibatannya di dalam UMNO, sekalipun kedudukannya sebagai Ketua UMNO Kelantan memungkinkan beliau menjadi

Ketua Eksekutif Kerajaan Kelantan sekiranya UMNO/Perikatan membentuk kerajaan di negeri itu. Maka itu, beliau telah memilih untuk bertanding di peringkat Parlimen dan bukannya di peringkat negeri. Namun demikian, ini tidak pula bermakna bahawa beliau mempunyai cita-cita untuk mendapatkan jawatan tinggi di dalam Kerajaan Persekutuan. Kesediaannya memimpin UMNO Kelantan lebih didorongi oleh hasrat untuk memenuhi permintaan Tunku Perdana Menteri, serta UMNO Kelantan sendiri yang masih menaruh harapan tinggi kepada kepemimpinan bangsawan.

Dalam keadaan Dato' Nik Ahmed Kamil tidak berminat membina pengaruh peribadi, serta tidak memberikan perhatian sepenuhnya kepada aktiviti parti (selepas Pilihanraya Umum 1964), maka suasana ini telah melanjutkan krisis dalaman parti, meskipun berada di tahap minima dan terkawal. Dengan itu, tokoh-tokoh UMNO tempatan sentiasa bersaing untuk memperkuatkan diri masing-masing, dengan harapan berpeluang menduduki tempat yang penting dalam kerajaan, khususnya di peringkat negeri, jika sekiranya parti itu membentuk kerajaan selepas Pilihanraya Umum 1969. Akibatnya, gejala-gejala yang terdahulu seperti kegiatan fitnah-menfitnah, jatuh-menjatuh sesama mereka terus-menerus wujud di dalam UMNO Kelantan.¹⁰¹

Malang kepada UMNO Kelantan, dalam keghairahan "tokoh-tokoh UMNO" ini membina kekuatan peribadi, serta "melobi" kepemimpinan UMNO di Kuala Lumpur (agar berpihaknya), terdapat juga di antara mereka yang telah bertindak menyinggung perasaan dan kradibiliti Dato' Nik Ahmed Kamil, sehingga memperlihatkan kawalan beliau ke atas UMNO Kelantan begitu lemah sekali.¹⁰² Akhirnya, dengan didorongi oleh ketiadaan minat dan motivasi untuk bersama-sama UMNO Kelantan, Dato' Nik Ahmed Kamil, pada 1967, telah mengambil keputusan meninggalkan kepemimpinan parti tersebut. Dengan tindakannya itu, UMNO Kelantan sekali lagi telah berhadapan dengan kekosongan jawatan Ketua UMNO Negeri. Ini telah "memaksa" parti itu mencari pemimpinnya yang baru daripada kalangan bangsawan Melayu bagi meneruskan politik penaungannya.

3.4 Kesimpulan

Daripada apa yang telah dialami oleh UMNO Kelantan, ia jelas memperlihatkan bahawa faktor kebangsawanan masih hidup subur dalam dunia politik moden, dan merupakan suatu kesinambungan daripada ciri utama sistem politik Melayu tradisional. Walaupun keterlibatan masyarakat Melayu dalam politik berparti dapat dianggap sebagai suatu revolusi dalam tindakan politik mereka, namun perubahan ini tidak pula diikuti oleh perubahan

drastik di dalam pemikiran. Akibatnya, tingkahlaku politik mereka masih lagi dipengaruhi oleh psikologi feudal.

Ini terbukti dengan sikap yang telah ditunjukkan oleh golongan terpelajar Melayu yang muncul di dalam arena politik Kelantan pada tahun 1950-an. Golongan ini tetap mementingkan faktor kebangsawanan dalam mengisi pucuk pimpinan UMNO Kelantan, dan menganggap UMNO tidak berkembang tanpa dokongan kepemimpinan tersebut. Pilihan ini tentunya anih, memandangkan mereka merupakan golongan yang lahir daripada sistem pendidikan moden, dan memperolehi peluang terbuka untuk menggerak dan menguasai UMNO negeri itu. Akibatnya, kebangsawanan telah menjadi suatu ciri dominan dan berterusan dalam kepemimpinan UMNO Kelantan, meskipun parti itu merupakan parti massa Melayu moden.

Walau bagaimanapun, kepemimpinan bangsawan bukanlah merupakan satu-satunya matlamat yang hendak dicapai melalui gagasan kebangsawanan. Sebaliknya, apa yang tersirat ialah untuk mewujudkan fenomena penaungan politik simbolik di dalam parti itu. Dalam hal ini, sejarah telah mengajar UMNO Kelantan bahawa golongan bangsawan adalah lebih mampu dan berkebolehan untuk melaksanakan peranan yang dijangkakan itu. Namun

demikian, dalam politik berparti, kebangsawanahan tidak boleh melahirkan penaungan tanpa tokoh bangsawan itu diletak dan diterima sebagai pemimpin. Justeru, kepemimpinan merupakan pra-syarat kepada kewujudan penaungan.

Walaupun pada zaman moden ini golongan bangsawan tidak lagi mempunyai hak "monopoli" ke atas *tangible goods*, namun mereka masih menguasai *intangible goods*. Kewibawaan tradisional dan status sosial yang tinggi dalam masyarakat telah memberi peluang kepada mereka untuk melaksanakan peranan sebagai penaung. Sungguhpun peranan itu bersifat simbolik, ia mampu memenuhi citarasa politik Melayu Kelantan. Oleh itu, bagi mereka yang terlibat dengan UMNO, kepemimpinan bangsawan itu telah dilihat sebagai suatu faktor yang telah memberi sumbangan yang besar kepada proses menghidupkan kembali parti itu (selepas gagal bergerak cergas selama beberapa tahun), dan melebarkan pengaruhnya keseluruh pelusuk negeri. Malahan, faktor ini juga yang telah dikaitkan dengan kekuatan parti itu menyaingi pengaruh Parti Negara, dan PAS kemudiannya. Dari itu adalah tidak luar biasa jika sekiranya kepemimpinan bangsawan terus menerus menguasai UMNO Kelantan, dan bertambah kuat pula kedudukannya.

3.5 Notakaki

1. Dalam perbincangan seterusnya, pemimpin politik tradisional (atau neo-tradisional) dirujukkan kapada para pemimpin yang muncul dan memainkan peranan penting dalam kepemimpinan politik Melayu sebelum negara mencapai kemerdekaan pada tahun 1957. Mereka ini lahir daripada sistem pendidikan sekular yang diperkenalkan oleh pihak British pada pertengahan pertama abad ke 20. Golongan ini lazimnya menduduki tempat yang penting dalam struktur pemerintahan dan politik pada zaman tersebut.
2. Mohd Zain Saleh, **Sejarah UMNO Kelantan**, Jawatankuasa Penerangan UMNO Perhubungan Negeri Kelantan, 1985, hal. 29-30.
3. Bahagian yang paling aktif pada ketika itu ialah Kota Bharu, Pasir Putih dan Tumpat. Lihat, Mohd. Zain Saleh **op.cit.**, hal. 30.
4. Temubual dengan Dato' Hassan Haji Yaacob, di Kota Bharu, pada 9 Ogos 1987.
5. **Ibid.**
6. Temubual dengan Dato' Nik Hassan Nik Yahya, di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987, dan juga temubual dengan Dato' Hassan Haji Yaacob, di Kota Bharu, pada 9 Ogos 1987.
7. **Ibid.,**
8. Dalam hal ini, golongan penggawa dan penghulu "dikatakan" telah mengambil pendekatan melambat-lambatkan urusan orang ramai dengan pihak kerajaan sebagai suatu strategi untuk menarik rakyat jelata agar meninggalkan UMNO dan memberikan sokongan kepada parti Negara. Lihat, **Malaya Merdeka**, Julai 21, 1955.
9. Perbincangan lanjut lihat, Boestaman Musa, "Tan Sri Nik Ahmed Kamil: Satu Tinjauan Tentang Peranan dan Ketokohannya Dalam Pentadbiran dan Politik Negeri Kelantan", **Latihan Ilmiah**, Universiti Kebangsaan

menubuhkan sebuah kerajaan sendiri (self-governing) di Persekutuan Tanah Melayu

5. mempertingkatkan kemajuan rakyat di bidang politik, ekonomi dan sosial.

Di samping itu, Parti Negara juga berhasrat untuk;

1. menjadikan satu rupa bangsa yang dinamakan "Melayu" dan satu sahaja kerakyatan bagi seluruh Tanah Melayu
2. menjadikan Islam sebagai agama rasmi bagi seluruh Tanah Melayu, di samping memberi kebebasan beragama kepada rakyat di Tanah Melayu
3. menjadikan bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan yang tunggal di Tanah Melayu.

Keterangan lanjut lihat, R.K. Vasil, *op.cit.*, hal. 83, dan Anuar Abdullah, *Dato' Onn, Nusantara*, Kuala Lumpur, 1971 (seperti dipetik oleh, Zulkifli Mohd. Noor, *op.cit.*, hal. 93).

13. Temubual dengan Dato' Nik Hassan Nik Yahya, di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987.

14. Temubual dengan Dato' Nik Hassan Nik Yahya, di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987, dan juga temubual dengan Dato' Hassan Haji Yaacob, di Kota Bharu, pada 9 Ogos 1987.

15. Secara rasminya PAS telah bertapak di negeri Kelantan pada Julai 1953. Jajahan Pasir Mas merupakan kawasan pertama yang telah menubuhkan cawangan parti tersebut. Ini telah dilakukan atas inisiatif Encik Amaluddin Darus. Dua tahun kemudian, dalam Pilihanraya Umum 1955, PAS telah berjaya mendapat sokongan sebanyak 7.61% daripada jumlah pengundi diseluruh negeri Kelantan. Lihat, Amaluddin Darus, *Kenapa Saya Tinggalkan PAS*, Harimau Press Sdn. Bhd., Kuala Lumpur, 1977, hal. 26-27 dan Alias Mohamed, *Gerakan Sosial dan politik Kelantan*, Insular Publishing House, Kuala Lumpur, 1984, hal. 86. Lihat juga, T. E. Smith, *Report on the First Election of Members to the Federation of Malaya*, Government Press, Kuala Lumpur, 1955, hal 75-76.

16. Temubual dengan Dato' Nik Hassan Nik Yahya, di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987.

17. *Ibid.*,

18. *Ibid.*,

19. Dari segi latarbelakang, mereka ini kebanyakannya berasal dari kalangan rakyat jelata, dan telah mendapat pendidikan di sekolah-sekolah Melayu atau Ingeris yang ditubuhkan oleh pihak MAJLIS. Disebabkan mereka berjaya memperolehi kelulusan dari institusi pendidikan formal, maka golongan ini mempunyai peluang untuk memasuki Perkhidmatan Awam Negeri Kelantan. Namun begitu, peluang tersebut hanya terhad di dalam sektor pengkeranian sahaja. Ada juga di kalangan mereka ini yang berjaya di bidang perniagaan.

Disebabkan latarbelakang pendidikan dan kerjaya itu, maka taraf sosio-ekonomi golongan terpelajar Melayu ini jauh lebih baik daripada orang kebanyakan yang lain. Oleh yang demikian, dengan mengambilkira suasana kehidupan sosio-ekonomi pada tahun 1950-an, golongan terpelajar ini dapatlah dikategorikan sebagai "golongan menengah" Melayu pada zaman tersebut.

20. Temubual dengan Dato' Nik Hassan Nik Yahya, di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987, dan Dato' Hassan Haji Yaacob, di Kota Bharu, pada 9 Ogos 1987, dan juga Nik Mohd Amin Nik Ali, di Kota Bharu, pada 23 November 1987.

21. *Ibid.*,

22. Temubual dengan Dato' Hassan Haji Yaacob, di Kota Bharu, pada 9 Ogos 1987.

23. Alias Mohamed, *op.cit.*, hal. 85. Lihat juga, Mohd. Zain Saleh, *op.cit.*, hal. 43.

24. Disebabkan UMNO baru sahaja dipulihkan melalui jentera GPPMK, maka pihak UMNO tidak bersedia untuk meletakkan calonnya bertanding di atas "nama UMNO". Namun demikian, tokoh-tokoh GPPMK yang terlibat dengan penubuhan UMNO itu telah dibenarkan bertanding di atas

"tiket" pertubuhan asal mereka, dan selepas sahaja mereka memenangi pilihanraya tersebut, maka pertubuhan seterusnya telah diberikan pula kepada usaha-usaha memperkuatkan UMNO Kelantan. Dalam hal ini, UMNO tetap mendakwa bahawa keenam-enam kerusi yang dimenangi oleh calon-calon GPPMK itu adalah kepunyaannya.

Calon-calon GPPMK yang telah memenangi pilihanraya tersebut ialah Haji Nik Yahya Nik Daud (Kubang Pasu), Nik Hassan Nik Yahya dan Che Jaafar Ahmad (Kota Lama), Nik Mohd Amin Nik Ali dan Abu Bakar Mohamad (Wakaf Siku). Lihat Mohd Zain Saleh, *op.cit.*, hal. 37-38 & 43.

25. Temubual dengan Dato' Nik Hassan Nik Yahya, di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987, dan juga Dato' Hassan Haji Yaacob, di Kota Bharu, pada 9 Ogos 1987.

26. *Ibid.*,

27. *Ibid.*,

28. *Ibid.*,

29. Pandangan ini telah diluahkan oleh kesemua veteran dan bekas ahli GPPMK yang sempat penulis temui semasa kajian ini dijalankan pada pertengahan kedua tahun 1980.

30. *Ibid.*,

31. Temubual dengan Dato' Nik Hassan Nik Yahya, di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987, dan juga temubual dengan Dato' Hassan Haji Yaacob di Kota Bharu, pada 9 Ogos 1987.

32. Temubual dengan Dato' Ariffin Salleh, di Kota Bharu, pada 9 April 1988.

33. Golongan pembesar Melayu yang bukan keturunan raja terdiri daripada mereka yang berketurunan **Nik**, **Wan** dan **Che**. Pada kelazimannya, dari sudut demografi, mereka yang berketurunan **Nik** "berkampung" di kawasan

Atas Banggol-Kubang Pasu (yang terletaknya se batu dari bandar Kota Bharu). Golongan **Wan** pula lebih menunjukkan minatnya untuk tinggal di kawasan Banggol (empat batu dari Kota Bharu). Manakala golongan **Che** pula telah menetap di sekitar Kampung Penambang (dua batu dari Kota Bharu) dan Kampong Laut, yang terletak di jajahan Tumpat. Kedua-dua kawasan adalah bersetentangan, tetapi telah dipisahkan oleh Sungai Kelantan.

34. Temubual dengan Dato' Nik Hassan Nik Yahya, di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987, dan juga Dato' Hassan Haji Yaacob, di Kota Bharu, pada 9 Ogos 1987.

35. Keterangan lanjut, rujuk notakaki No. 8 dan 11.

36. Walau bagaimanapun, terdapat para pengkaji yang menyatakan bahawa tindakan Parti Negara ini telah menimbulkan perasaan kurang senang di kalangan rakyat jelata, walaupun melalui cara itu parti tersebut telah berjaya menujuhkan banyak cawangan di Kelantan.

Dalam beberapa kes tertentu adalah "diperlakukan" bahawa terdapat juga para penghulu atau penggawa, serta pegawai tinggi kerajaan yang telah memaksa dan mengugut orang ramai agar menyertai parti tersebut. Malahan, ada di antara mereka telah dilantik menjadi ahli jawatankuasa parti itu (terutamanya di peringkat cawangan) tanpa dimaklumkan kepada mereka dahulu.

Oleh yang demikian adalah tidak luar biasa sekiranya terdapat di kalangan rakyat jelata yang menyembunyikan diri, serta enggan bertemu dengan "para pembesar" Parti Negara yang datang melawat ke kampung mereka. Perbincangan lanjut lihat, Zulkifli Mohd Noor, *op.cit.*, hal. 96-97, dan Boestaman Musa, *op.cit.*, hal. 129-130.

37. Mohd. Zain Saleh, *op.cit.*, hal 47.

38. Temubual dengan Dato' Nik Hassan Nik Yahya, di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987, dan juga Dato' Hassan Haji Yaacob, di Kota Bharu, pada 9 Ogos 1987.

39. Sebelum dilantik mengetuai UMNO Kelantan, Tengku Indra Petra adalah ahli UMNO Bahagian Tumpat. Temubual dengan Haji Othman Mohd. Udin, di Wakaf Baru, Tumpat, pada 11 April 1988.

40. Beberapa bulan sebelum Tengku Indra Petra mengambil alih jawatan Ketua UMNO Kelantan, jawatan tersebut telah dipangku oleh Encik Ismail Ibrahim, seorang tokoh daripada golongan terpelajar Melayu yang telah menyertai UMNO pada awal tahun 1950-an.

41. Temubual dengan Nik Mohd Amin Nik Ali, di Kota Bharu, pada 25 November 1987, dan juga temubual dengan Encik Othman Mohd. Udin, di Wakaf Baru, Tumpat, pada 11hb. April 1988.

42. Sebelum tahun 1948, Tengku Indra Petra bergelar Raja Muda Kelantan iaitu satu jawatan yang membolehkannya mewarisi Takhta Sultan Kelantan, sekira ayahanda beliau (Sultan Ibrahim) meninggal dunia. Walau bagaimanapun, selepas berlaku krisis peribadi di antara beliau dengan ayahandanya itu, Tengku Indra Petra telah mengambil keputusan untuk mengembalikan hak tersebut (kepada ayahandanya), dan tidak akan menuntutnya lagi pada masa hadapan.

Ekoran daripada peristiwa itu, gelaran dan jawatan Raja Muda telah dimansuhkan, dan diganti pula dengan jawatan Tengku Mahkota Kelantan, yang kemudiannya telah disandang oleh adinda beliau, Tengku Yahya Petra. Lihat, Muhamad Hussin Khalii Haji Awang, **Kelantan Dari Zaman Ke Zaman**, Syarikat Dian Sdn. Bhd., Kota Bharu, 1970, hal. 148. Hal yang sama turut diterangkan di dalam Dewan Undangan Negeri Kelantan pada Disember 1960. Lihat, **Penyata Rasmi Perbahasan Dewan Undangan Negeri Kelantan**, 24-26 Disember 1960, dan UMNO, **Penyata Tahunan 1961**, Kuala Lumpur, hal. 91.

43. Temubual dengan Dato' Nik Hassan Nik Yahya, di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987, dan juga tembual dengan Dato' Hassan Haji Yaacob, di Kota Bharu, pada 9 Ogos 1987.

44. **Ibid.**,

45. Pada tahun 1953, terdapat 7 bahagian UMNO di Kelantan iaitu bahagian Kota Bharu, Pasir Mas, Pasir Putih, Tumpat, Bachok, Machang dan Ulu Kelantan. Penggabungan kesemua bahagian ini kemudiannya telah membentuk UMNO Kelantan. Sebelum itu, UMNO Kelantan sering dirujuk sebagai UMNO Kota Bharu, memandangkan UMNO bahagian ini yang paling aktif sekali. Rujuk **Fail UMNO SG86/50**, Arkib Negara, Kuala Lumpur, juga temubual

dengan Dato' Hassan Haji Yaacob, di Kota Bharu, pada 9 Ogos 1987.

46. Lihat, **Fail UMNO/SG 86/50**, Arkib Negara, Kuala Lumpur, dan UMNO, **Penyata Tahunan 1961**, Kuala Lumpur, hal.91. Lihat juga, Ranjit Gill, **Razaleigh: Cita-Cita dan Perjuangan**, Pelanduk Publications, Petaling Jaya, 1987, hal. 52.

47. Kawasan yang telah ditandingi oleh PAS ialah Kelantan Selatan, Kelantan Timor dan Pasir Mas. Lihat T.E. Smith, **Report on the First Election of Members to the Legislative Council of the Federation of Malaya**, Government Press, Kuala Lumpur, 1955, hal. 75-76.

48. Berbanding dengan calon Parti Negara yang mampu memperolehi undi sebanyak 6,295, Tengku Indra Petra telah berjaya memungut undi sebanyak 28,248. Lihat, T.E Smith, **op.cit.**, hal. 76.

49. Dato' Nik Ahmed Kamil hanya mampu memperolehi undi sebanyak 7,175 sahaja, sedangkan calon UMNO **op.cit.**, hal. 75.

50. Sebelum pilihanraya peringkat negeri diadakan di Kelantan pada September 1955, Parti Negara telahpun mengalami kekalahan teruk di tiga buah negeri lain, iaitu Johor, Penang dan Terengganu. Lihat, **Malaya Merdeka**, 21 Julai 1955.

51. Lihat, **Malaya Merdeka**, 29 September 1955.

52. Kesemua veteran UMNO (yang sezaman dengan Tengku Indra Petra) yang sempat penulis temui (sewaktu kajian ini dijalankan) telah membuat rumusan yang sama mengenai kepemimpinan "anak raja" ini.

53. Disebabkan terlalu kecewa dengan keadaan yang wujud dalam Exco Kerajaan Negeri Kelantan pada ketika itu, Encik Othman Mohamad Udin (salah seorang daripada 4 orang Exco UMNO) pernah menyuarakan hasratnya untuk meninggalkan jawatan tersebut. Lihat, **Fail UMNO/SUA 62/56**, Arkib Negara, Kuala Lumpur, dan **Utusan Melayu**, 5 Februari 1957.

54. Temubual dengan Encik Othman Mohamad Udin di Wakaf Baru, Tumpat, pada 11 April 1988, juga temubual dengan Nik Mohamad Amin Nik Ali, di Kota Bharu, pada 25 November 1987, dan Dato' Hassan Haji Yaacob, di Kota Bharu, pada 9 Ogos 1987.

55. Dato' Nik Ahmed Kamil merupakan salah seorang tokoh yang "terperangkap" dengan tindakan politik dalam Pilihanraya 1955, beliau telah dilantik menjadi negara mencapai kemerdekaan pada tahun 1957, beliau dilantik pula menjadi seorang diplomat. Bermula dengan jawatan sebagai Pesuruhjaya Tinggi Malaya ke United Kingdom, Dato' Nik Ahmed Kamil, pada tahun 1959, telah dilantik pula menjadi Duta ke Amerika Syarikat, merangkap Wakil Tetap ke Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu.

Beliau hanya kembali ke tanahair dan menamatkan tugas diplomatnya pada tahun 1962. Sejak kepulangannya itu, beliau tidak lagi bersama Parti Negara, tetapi telah bergerak cergas di dalam UMNO yang dipimpin oleh Tunku Perdana Menteri. Keterangan lanjut, lihat notakaki No. 100.

56. Temubual dengan Encik Othman Mohamad Udin, di Wakaf Baru, Tumpat pada 11 April 1988.

57. Walau bagaimanapun, menurut Tunku Perdana Menteri, baginda Sultan Kelantan (sebelum meninggal dunia pada tahun 1960) telahpun memaklumkan kepadanya bahawa "Tengku Indra itu sangatlah layak memegang jawatan Menteri Besar Kelantan". Hal ini telah "didedahkan" oleh Tunku Perdana Menteri sewaktu berucap di hadapan Perhimpunan Agung UMNO yang ke 14, pada May 1961. Lihat, UMNO, **Penyata Tahunan 1961**, Kuala Lumpur, hal. 40.

58. Mengikut Nik Ismail Nik Hussein, Setiausaha Majlis Agama Islam dan Adat Istiadat Melayu Kelantan (yang bertindak sebagai jurutulis kepada Majlis Perajaan Negeri), Tengku Indra Petra telah meluru ke arahnya sebaik-baik sahaja beliau keluar dari bilik mesyuarat yang memilih Sultan Kelantan yang baru (selepas Sultan Ibrahim meninggal dunia), dan terus bertanyakan kepadanya, "siapakah Sultan Kelantan yang baru, apakah dirinya ataupun orang lain?"

Mengikut Nik Ismail Nik Hussein lagi, Tengku Indra Petra "hampir hilang pertimbangan" apabila diberitahu bahawa dia bukanlah calon yang dipilih untuk dimahkotakan sebagai Sultan Kelantan. Temubual dengan Nik Ismail Nik Hussein, di Kota Bharu, pada 22 November 1987.

59. Temubual dengan Dato' Muhamad Asri Haji Muda, di Institut Bahasa, Kebudayaan dan Kesusastraan Melayu, Universiti Kebangsaan Malaysia, pada 5 Julai 1991.

60. Pada ketika yang sama, guru-guru Melayu yang menganggotai UMNO turut meninggalkan parti itu, ekoran kepemimpinan UMNO Pusat) berhubung dengan usaha mendaulatkan Bahasa Melayu sebagai bahasa kebangsaan di dalam sistem pendidikan negara. Keterangan lanjut Margaret Roff, "The Politics of Language in Malaya", *Asian Survey*, vol.7, no. 5, 1967.

61. Hal ini telah di dedahkan kepada penulis oleh veteran UMNO Kelantan yang sempat temui semasa penyelidikan ini dijalankan. Malahan, Dato' Muhamad Asri, selaku Persuruhjaya PAS Kelantan pada waktu itu tidak menolok "kemungkinan" terdapatnya alim-ulamak PAS yang bertindak sedemikian, sekalipun beliau menafikan yang PAS telah "mengkafirkhan" ahli-ahli UMNO.

Dalam hal ini, Tuan Guru Haji Omar Haji Daud, dari Pasir Mas, Kelantan "diperlakukan" ulamak PAS yang pertama mengeluarkan fatwa "kafir" secara terbuka terhadap ahli UMNO, (walaupun "fatwa" itu tidak direstui oleh pucuk pimpinan PAS). Akibat daripada tindakannya itu, beliau telah ditahan di bawah Akta Keselamatan Dalam Negeri. Beliau kemudiannya telah menyertai UMNO selepas sahaja dibebaskan daripada tahanan tersebut. Temubual dengan Dato' Muhamad Asri Haji Muda, di Institut Bahasa, Kebudayaan dan Kesusastraan Melayu, Universiti Kebangsaan Malaysia, pada 5 Julai 1991.

62. Pernah terjadi satu peristiwa, seorang ahli Parlimen UMNO (bekas guru) telah merotan murid sekolah (public canning) kerana kesalahan melanggar disiplin, sedangkan tugas tersebut merupakan bidang kuasa guru besar, dan bukannya tanggungjawab wakil rakyat yang dipilih oleh rakyat melalui pilihanraya.

Di samping itu terdapat juga wakil rakyat UMNO yang bertindak sebagai "raja" dan "polis" di jalan raya. Ada di kalangan mereka yang telah "menghukum" pemandu kenderaan lain kerana memotong kereta yang dipanduinya. Pada tanggapan wakil rakyat tersebut, mereka pula berstatus wakil rakyat, dan kereta Parlimen, ataupun Ahli Dewan Undangan Negeri, maka masing-masing telah "merasakan" bahawa kereta yang mereka pandu itu tidak boleh "dipotong" oleh kenderaan lain. Adalah menjadi kesalahan pula kepada pemandu kenderaan berkenaan sekiranya mereka melakukan tindakan tersebut.

Wujudnya keegoan ini kerana wakil rakyat itu merasakan status mereka begitu tinggi sekali. Tambahan jawatan "wakil rakyat" itu telah diwujudkan melalui proses pilihanraya. Di samping itu, mereka juga turut diberi penghormatan dengan gelaran "Yang Berhormat" (Y.B.). Keadaan ini telah menyebabkan ada di antara mereka yang "lupa diri" dan memandang rendah terhadap orang ramai. Hal ini telah dimaklumkan kepada penulis oleh veteran UMNO yang telah sempat ditemui sewaktu penyelidikan ini dijalankan.

63. Soal perangai dan gaya hidup Tengku Indra Petra ini telah menimbulkan rasa tidak senang hati pihak UMNO Bahagian Tumpat, di mana beliau menjadi ahlinya. Akibatnya, ia telah menimbulkan "persengketaan" yang serius di antara kedua-dua belah pihak, sehingga memaksa Tunku Perdana Menteri campurtangan untuk menyelesaiakannya. Temubual dengan Encik Othman Mohamad Udin, di Wakaf Baru, Tumpat pada 11 April 1988, juga temubual dengan Nik Ismail Nik Hussein, di Kota Bharu, pada 22 November 1987. Lihat juga, **Fail UMNO/SUA 62/56**, Arkib Negara, Kuala Lumpur, dan surat Yang Dipertua UMNO, Tunku Abdul Rahman kepada Setiausaha UMNO Bahagian Tumpat, **Fail UMNO/SUA 62/56**, Arkib Negara, Kuala Lumpur.

64. Pemecahan UMNO Kota Bharu dan UMNO Pasir Mas kepada beberapa bahagian "diperlakukan" mempunyai pertalian yang rapat dengan gejala warlord ini. Temubual dengan Tuan Haji Muhamad Idris, di Pasir Putih, pada 21 November 1987, dan juga temubual dengan Dato' Ariffin Salleh, di Kota Bharu, pada 9 April 1988.

65. Segala-galanya ini telah bermula dengan penetapan tahun 1957 sebagai tarikh kemerdekaan negara, dan

Menteri Besar Kelantan yang "dilantik" pula akan tamat tempoh perkhidmatannya menjelang awal tahun 1958. Menteri Besar Kelantan pada masa itu ialah Tengku Sri Maharaja Tengku Hamzah bin Tengku Zainal Abidin.

Sehubungan dengan itu, setiap pihak menyedari bahawa Tengku Indra Petra tidak mungkin dilantik untuk memegang jawatan tersebut, memandangkan masalah peribadinya dengan ayahanda beliau, Sultan Kelantan. Justeru, terdapat beberapa "orang kuat" UMNO Kelantan (khususnya daripada golongan terpelajar Melayu) yang berharap agar mereka dipilih dan dilantik untuk jawatan berprestij itu, yang mana selama ini ia hanya terbuka kepada golongan bangsawan-pentadbir Melayu sahaja.

Keadaan menjadi kian bertambah gawat (di kalangan mereka yang berminat dengan jawatan tersebut) apabila baginda Sultan Kelantan dan UMNO sendiri "dikatakan" mempunyai calon masing-masing untuk dilantik ke jawatan itu. Walaupun pihak UMNO/Perikatan Kelantan telah menafikan "perkhabarannya" itu, tetapi khabar angin sudahpun tersebar bahawa parti itu berhasrat untuk melantik Encik Abdul Hamid Mahmud, ahli Majlis Mesyuarat Persekutuan (yang mewakili Kelantan Selatan) sebagai Pemangku Menteri Besar Kelantan. Manakala, baginda Sultan Kelantan pula "diperkeyai" lebih berminat dengan Encik Othman Mohamad. Udin, ahli Exco UMNO dalam Kerajaan Negeri.

Di samping itu, Tengku Indra Petra dan dua orang pegawai kanan kerajaan juga turut disebut untuk mengisi jawatan tersebut. Akhirnya, untuk mengelakkan kekecohan di kalangan para pemimpin UMNO tempatan terus berlanjutan, UMNO Kelantan kemudiannya telah meminta Sultan Kelantan melanjutkan tempoh perkhidmatan Tengku Hamzah sebagai Menteri Besar sehingga Pilihanraya Umum 1959 diadakan. Lihat, Utusan Melayu, 3 dan 25 November 1957 dan Surat Setiausaha Perikatan Kelantan bertarikh 27 November 1957 kepada Pengarang Utusan Melayu, Fail UMNO/SUA 62/56, Arkib Negara, Kuala Lumpur.

66. Temubual dengan Tuan Haji Muhamad Idris, di Pasir Putih, pada 21 November 1987, juga temubual dengan Dato' Ariffin Salleh, di Kota Bharu, pada 9 April 1988.

67. Hal ini telah disahkan oleh Dato' Nik Hassan Nik Yahya semasa ditemubual oleh penulis di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987.

68. Selaku Yang Dipertua UMNO Malaya, Tunku Abdul Rahman telah menolak tindakan yang dilakukan oleh Tengku Indra Petra. Keputusan ini telah dibuat dalam satu pertemuan di antara beliau dengan perwakilan UMNO Kelantan di Kuala Lumpur. Temubual dengan Dato' Nik Hassan Nik Yahya, di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987.

69. The Election Commission, Report on the Parliamentary and State Elections 1959, Government Press, Kuala Lumpur, hal. 15.

70. Ibid., hal. 15. Lihat juga Mohd Zain Saleh, op.cit., hal. 222-223 & 230.

71. The Election Commission, op.cit., hal. 52.

72. Temubual dengan Tengku Razaleigh Hamzah, di Kuala Lumpur, pada 25 Julai 1989. Lihat juga, Ranjit Gill, **Razaleigh: Cita-Cita dan Perjuangan**, Pelanduk Publications, Petaling Jaya, 1987, hal. 47.

73. Keterangan lanjut rujuk Notakaki No. 62

74. Lihat, **Berita Harian**, April 13, 1961.

75. Ahli-ahli dalam sistem Jawatankuasa Kabinet terdiri daripada pengurus, setiausaha, penolong setiausaha dan 6 orang ahli jawatankuasa. Lihat, **Straits Times**, 26 September 1962.

76. Cadangan ini juga telah dilihat oleh ketua-ketua UMNO bahagian sebagai "alat" kepada beberapa orang tertentu (yang berada "disekeliling" Tengku Indra Petra) yang mahu menguasai UMNO Kelantan. Ekoran daripada itu, satu perjumpaan sulit di kalangan ketua bahagian tersebut telah diadakan. Keputusannya 7 daripada 10 orang ketua bahagian UMNO Kelantan telah mengambil tindakan menolak kepimpinan Tengku Indra Petra, dan mahukan tempatnya digantikan dengan seorang menteri kabinet, iaitu Dato' Dr. Ismail Abdul Rahman, yang berasal dari Johor, yang disifatkan oleh mereka sebagai "bangsawan Melayu". Lihat **Straits Times**, 26 September 1962, juga temubual dengan Tuan Haji Muhamad Idris, di Pasir Putih, pada 21 November 1987.

77. Mengikut Isteri Tengku Indra Petra, Datin Zainab Ali (yang juga Ketua Wanita UMNO Bahagian Ulu Kelantan), kemarahan ketua-ketua bahagian UMNO Kelantan kepada suaminya adalah berpunca daripada permintaan bagi membolehkannya melantik "tokoh" yang lebih berkeupayaan untuk mentadbir UMNO negeri itu.

Dalam hal ini, Tengku Indra Petra telah "mengugut" untuk meletak jawatan sebagai Ketua UMNO Kelantan sekiranya permintaannya itu tidak dipenuhi. Tindakan inilah mengikut Datin Zainab yang telah menyebabkan ketua-ketua bahagian cuba "menjatuhkan" Tengku Indra Petra. Lihat, *Straits Times*, 26 & 28 September 1962, dan *Straits Times*, 7 Oktober 1962.

78. Perletakan jawatan ini telah diumumkan selepas sahaja ketua-ketua bahagian UMNO Kelantan menolak cadangan sistem Jawatankuasa Kabinet. sebelum itu, suatu perbincangan telah diadakan di Kuala Lumpur di antara UMNO Kelantan dengan Tunku Perdana Menteri berhubung dengan isu jawatankuasa ini. Lihat, *Straits Times*, 5 Mei 1963, dan *Utusan Melayu*, 9 Mei 1963.

79. Perbincangan lanjut menegenai politik kompromi atau permaufakatan politik di Malaysia, lihat tulisan K. J. Ratnam, *Paham Perkauman dan Proses Politik Di Malaysia Barat*, University of Malaya Press, Kuala Lumpur, 1969 dan, Chamil Wariya, *Politik Kompromi*, 'K' Publishing & Distributor, Kuala Lumpur, 1987.

80. Temubual dengan Dato' Ariffin Salleh, di Kota Bharu, pada 9 April 1988.

81. Menyedari pergolakan yang belaku ini, Tunku Perdana Menteri selaku Ketua UMNO Kelantan (dan juga Yang Dipertua UMNO Malaya) telah menolak permintaan sesetengah pemimpin UMNO negeri itu yang mahukan Nik Hassan Nik Yahya (ahli Majlis Tertinggi UMNO) disingkirkan dari parti tersebut. Sebagai tokoh yang berpengaruh, Nik Hassan telah dituduh menjadi punca kepada perpecahan di dalam parti, sehingga membawa kepada perletakan jawatan Tengku Indra Petra. Lihat, *Utusan Melayu*, 24 Mei 1963, juga temubual dengan Dato'Ariffin Salleh, di Kota Bharu, pada 9 April, 1988.

82. Di antara jawatan tersebut ialah Pegawai Penerangan Khas, Pegawai Penerangan Luar UMNO, serta

jawatan politik yang lain yang diwujudkan di beberapa institusi kerajaan tertentu. Syed Jaafar Albar, Penerangan dan Penyiaran UMNO, (merangkap Menteri Muda peranan dalam memujuk Tunku Perdana Menteri, agar mewujudkan jawatan-jawatan politik ini bagi memberi peluang pekerjaan kepada para calon UMNO yang tewas di dalam Pilihanraya 1959, terutamanya dari Kelantan. Temubual dengan Encik Othman Mohamad Udin, di Wakaf Baru, Tumpat, pada 11 April 1988.

83. Golongan terpelajar Melayu "diperdayai" kecewa dengan sikap Tengku Indra Petra kerana gagal melakukan sesuatu tindakan bagi menyelesaikan masalah ekonomi dan kewangan yang mereka hadapi pada ketika itu, sedangkan beliau "dilihat" mampu melakukannya. Ini memandangkan hubungannya yang erat dengan kepemimpinan UMNO dan Kerajaan di peringkat Pusat. Oleh itu, apabila Tengku Indra mahu menyusun semula UMNO Kelantan, maka tindakan ini "dengan sendirinya" menimbulkan kemarahan mereka yang kecewa dengan kepemimpinan UMNO Kelantan itu. Tambahan pula, mereka juga menyedari bahawa tindakan itu akan menyingkirkan mereka dari kedudukan penting di dalam UMNO. Temubual dengan Encik Othman Mohamad Udin, di Wakaf Baru, Tumpat, pada 11 April 1988, juga temubual dengan Dato' Nik Hassan Nik Yahya, di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987.

84. Temubual dengan Nik Ismail Nik Hussin, di Kota Bharu, pada 22 November 1987, juga temubual dengan Encik Othman Mohamad Udin, di Wakaf Baru, Tumpat, pada 11 April 1988.

85. *Ibid.*,

86. Hal ini dapat dirumuskan daripada penerangan yang diberikan oleh veteran UMNO yang telah penulis temui semasa kajian ini dijalankan.

87. Walaupun "mungkin" tidak terdapat suatu kenyataan rasmi daripada UMNO Kelantan yang meminta Dato' Nik Ahmed Kamil mengambil alih pucuk pimpinan UMNO negeri itu, namun kesediaan beliau untuk berbuat demikian mempunyai pertalian yang rapat dengan kehendak UMNO Kelantan sendiri. Ini kerana UMNO negeri itu amat mengharapkan "tokoh seperti beliau" menerajui kepemimpinan UMNO negeri itu.

Oleh yang demikian, apabila Datuk Nik Ahmed Kamil membayangkan hasratnya untuk kembali berpolitik melalui UMNO, hasrat ini telah mendapat sambutan positif daripada kalangan pemimpin UMNO tempatan. Dato' Nik Hassan Nik Yahya, seorang tokoh yang berpengaruh (daripada golongan terpelajar Melayu) di dalam UMNO Kelantan pada ketika itu telah memberi sokongan yang kuat terhadap hasrat tokoh veteran ini, dan menganggapnya sebagai suatu petanda baik kepada masa hadapan UMNO di negeri itu.

Secara rasminya Dato' Nik Ahmed Kamil telah menyertai UMNO pada Disember 1963, selepas menamatkan perkhidmatannya dengan kerajaan pada tahun 1962. Ekoran daripada itu, pada Januari 1964, Tunku Perdana Perhubungan UMNO Kelantan (sebagai Ketua Temubual dengan Tengku Razaleigh Hamzah, di Kuala Lumpur, pada 25 Julai 1989, juga temubual dengan Nik Ismail Nik Hussin, di Kota Bharu, pada 22 November 1987. Lihat juga tulisan, Boestaman Musa, *op.cit.*, hal. 151-153, dan C.S. Kessler, *op.cit.*, hal. 174 & 187-189.

88. Sebaik-baik sahaja Dato' Nik Ahmed Kamil menyertai semula UMNO pada 1963, Tunku Perdana Menteri telah memberikannya mandat (secara tidak rasmi) untuk "mengetuai" UMNO Kelantan dalam usahanya menghadapi pengaruh PAS. Hal ini telah disahkan oleh veteran UMNO yang telah penulis temui semasa kajian ini dijalankan.

89. Berita Harian, 9 Disember 1963.

90. Temubual dengan Dato' Nik Hassan Nik Yahya; di Kota Bharu, pada 8 Ogos 1987.

91. Lihat, C.S. Kessler, *op.cit.*, hal. 174 & 187, dan Boestaman Musa, *op.cit.*, hal. 153.

92. Kesemua veteran UMNO yang ditemui sekata di dalam hal ini.

93. Dalam usaha memperkuatkan jentera UMNO Kelantan, Dato' Nik Ahmed Kamil banyak dibantu oleh Encik Senu Abdul Rahman, Pengarah Pilihanraya UMNO/Perikatan. Peluang ini juga telah diambil oleh beliau untuk menjelajah ke seluruh negeri Kelantan bagi mendekatkan

UMNO dengan masyarakat Melayu. Lihat, **Berita Harian**, 11 Januari 1964, dan Boestaman Musa, **op.cit.**, hal. 157.

94. Keterangan lanjut lihat, K. J. Ratnam dan R. S. Milne, **The Malayan Parliamentary Election of 1964**, University of Malaya Press, Kuala Lumpur, 1967, hal.110-198.

95. Surohanjaya Pilihanraya, **Penyata Pilihanraya, Pilihanraya Umum Parlimen (Dewan Ra'ayat) dan Dewan Negeri**, Tahun 1964, Percetakan Kerajaan, 1965, hal. 149.

96. Pernah terjadi, beliau "dikatakan" tidak bersedia memberikan pertolongan untuk mendapatkan tempat belajar di Victoria Institution, Kuala Lumpur kepada anak seorang tokoh UMNO dari Kota Bharu, sedangkan beliau "diperdayai" boleh melakukannya, memandangkan hubungannya yang erat dengan pemimpin UMNO/Kerajaan di Kuala Lumpur. Temubual dengan Nik Ismail Nik Hussin, di Kota Bharu, pada 22 November 1987.

97. Hal ini telah disahkan oleh veteran UMNO yang telah penulis temui semasa kajian ini dijalankan.

98. Temubual dengan Nik Mohd Amin Nik Ali, di Kota Bharu, pada 25 November 1987.

99. Temubual dengan Nik Ismail Nik Hussin, di Kota Bharu, pada 22 November 1987, juga temubual dengan Nik Mohd Amin Nik Ali, di Kota Bharu, pada 25 November 1987.

100. Dato' Nik Ahmed Kamil telah memulakan tugasnya dalam perkhidmatan Awam Negeri Kelantan pada tahun 1931, bermula dengan jawatan Penolong Penasihat Undang-Undang hingga ke jawatan Menteri Besar Kelantan. Pada tahun 1953, beliau telah bertugas pula dengan Kerajaan Persekutuan, bermula sebagai Ahli Majlis Perundangan Persekutuan yang bertanggungjawab kepada Hal Ehwal Tanah, Galian dan Perhubungan, beliau kemudiannya telah ditukarkan pula untuk mengendalikan urusan Kerajaan Tempatan, Perumahan dan Perancang Bandar.

Apabila tewas di dalam Pilihanraya 1955, beliau

telah dilantik oleh Kerajaan Perikatan (walaupun masih menjadi ahli Parti Negara) sebagai Pesuruhjaya Perdagangan Malaya ke Australia. Setelah negara mencapai kemerdekaan, beliau telah dilantik menjadi Pesuruhjaya Tinggi pertama negara ke United Kingdom, menjadi wakil Tetap Malaya ke Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu pada 1959-1962. Setahun sebelum itu, beliau telah dipanggil pulang dari United Kingdom untuk memegang jawatan sebagai Setiausaha Tetap Kementerian Luar Negeri. Keterangan lanjut lihat, Boestaman Musa, op.cit., hal. 36-145 dan Rahmat Saripan, **Tan Sri Nik Ahmed Kamil**, Kertas Kerja Seminar Biografi Malaysia, Institut Pengajian Tinggi, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 26-28 April 1986, hal. 4-6.

101. Temubual dengan Dato' Ariffin Salleh, di Kota Bharu, pada 9 April 1988.

102. Temubual secara tidak rasmi dengan Tuan Haji Ibrahim Muhamad, bekas Setiausaha UMNO Bahagian Kota Bharu, (yang juga wakil peribadi Dato' Nik Ahmed Kamil bagi kawasan Parlimen Kota Bharu Hilir dari tahun 1964-1969) pada pertengahan tahun 1988.